

Teatrul Lucia Sturdza Bulandra

N. V. GOGOL

REVIZORUL

ADAPTARE DE LUCIAN PINTILIE

Premiera septembrie 1972

DISTRIBUȚIA

Anton Antonovici Skvoznik-Dmuhanovschi, primarul orașului .....
 Anna Andreevna, soția lui .....
 Maria Antonovna, fiica lor .....
 Artemi Filipovici Zemlianika, episcopul așezămintelor de binefacere .....
 Amos Feodorovici-Leapchin Teapchin, judecător .....
 Luca Luchici Hlopov, inspector școlar .....
 Ivan Kuzmici Spechin, dirigintele poștei .....

Piotr Ivanovici Bobcinski .....
 Piotr Ivanovici Bobcinski moșieri care locuiesc în oraș .....
 Ivan Alesandrovici Hlestacov, funcționar din Petersburg .....
 Osip, servitorul lui .....
 Hristian Ivanovici Ghibner, medicul județului .....
 Feodor Andreevici Liulikov .....
 Ivan Andreevici Rostacovschi .....
 Stepan Ivanovici Koropchin .....
 Stepan Ilici Uhovertov, comisar de poliție .....
 Svistunov, gardian .....
 Abdulin, negustor .....
 Alt negustor .....
 Avdotia, servitoarea primarului .....
 Fevronia Petrovna Poșleapchina .....
 Nevasta plutonierului .....
 Fiul lui Bobcinski .....

TOMA CARAGIU
 TAMARA BUCIUCEANU-BOTEZ
 MARIANA MIHUȚ
 OCTAVIAN COTESCU
 PAUL SAVA
 NICOLAE WOLCZ
 VICTOR REBENGIUC
 OVIDIU SCHUMACHER
 MIHAI PALADESCU
 MIRCEA DIACONU
 VIRGIL OGĂȘANU
 MIRCEA BASTA
 ADRIAN GEORGESCU
 VASILE FLORESCU
 GHEORGHE ANDREESCU
 GHEORGHE OPRINA
 MARIUS PEPINO
 CHIRIȚA MISAIL
 PETRE GHEORGHIU
 JEAN REDER
 VALLY VOICULESCU
 ICA MATACHE
 MARIA GLIGOR
 ILIUȚA VOICILA

în alte roluri :

SIMION HETEA, ALEXANDRU MARTINESCU, NICOLAE
 POPA, GHEORGHE PETREANU, VASILE BOGHITA, MIR-
 CEA GOGAN C. CRISTESCU-LUNGU DOINA MAVRODIN,
 IOANA COCEA, CORNELIA TURIAN, BEATRICE BIEGA,
 CICI MANOLIU, ELEONORA GION, VALERIA MARIAN,
 TEODORA MITULESCU

Regia: LUCIAN PINTILIE

Asistenți: DUMITRU DUMITRU, CĂTĂLINA PINTILIE

Decoruri: Arh. PAUL BORTONOVSKI

Costume: MIRUNA și RADU BORUZESCU

Ilustrația muzicală: Ing. LUCIAN IONESCU

Regizor tehnic șef: NICOLAE CRIȘU

Sufleur: ROMEO SPĂTARU

Șef producție: NICOLAE NICOLESCU

Coordonatori tehnici: IOANA ILIESCU, ALEXANDRU BADIN

Regizori tehnici: ALICE POPESCU, TIBERIU BOULEANU

Maestru de lumini: PANAIT TRANDAFIRIDIS

Sonorizare: ȘERBAN FRATITA

Lumini: CONSTANTIN DUMITRU

Mașinist șef: GRIGORE CRISTEA — Recuziter șef: ION DUȚU —
Machiaj cuafură; peruci: ION NECULCE. MARIA POPA — Timplar
șef: GRIGORE NIȚOIU — Tapițeri șefi: VASILE NICULESCU, ILIE
RADOVCESCU — Mecanic șef: NICOLAE GHEORGHE — Croitori
șefi: ALEXANDRA DOŁJAN și EMANOIL EMANOIL — Mode:
ELISABETA BUȘE — Lenjerie: SAFARISA ANGHELICHI — Broderie:
ZOE BISTRICEANU — Cismărie: ȘTEFAN ZAHARACHESCU —
Scluptură-butăforie: I. POPESCU POMPEI

Prin «Desnodămîntul, Revizorului», Gogol încearcă să sublinieze semnificația educativă—moralizatoare, a piesei, de sigur în limita concepțiilor pe care le avea în acea etapă a vieții sale.

«Deznodămîntul» a fost scris în 1846 și tipărit pentru prima oară în 1856 în volumul de opere postume. În românește a apărut în volumul 4 al operelor lui Gogol în editura «Cartea Rusă» 1957.

N. V. GOGOL

EXTRASE DIN „DEZNODĂMÎNTUL REVIZORULUI“

FEDOR FEDORICI... Mă întreb cum poți încanta spectatorii, sub chipul unui potlogar? Fiindcă după cum văd ai izbutit s-o faci! Am plîns. Dar nu din compasiune pentru personaj am plîns, ci de încintare. Mi s-a ușurat și mi s-a luminat mîntea, pentru că ai revelat toate nuanțele unui suflet de potlogar și ne-ai făcut să înțelegem cit se poate de lămurit ce este un potlogar.

PIOTR PETROVICI... Nu văd ce folos ar putea aduce societății «Revizorul», nici chiar în versiunea cea nouă prin urmare nu se poate spune că societatea ar avea nevoie de această piesă.

SEMION SEMIONICI Ba eu consider piesa de-a dreptul nocivă. Sînt arătate în ea lucruri care ne înjosesc. Nu prea văd dragostea de patrie a aceluia care a scris-o. Ca să nu mai vorbesc de lipsă de respect, ba chiar de obrăznicie... Și mai e un lucru pe care nu-l înțeleg: cum se încumetă cineva să le spună tuturor, drept în față: «De cine rideți De voi rideți!»

FEDOR FEDORICI Dragă Semion Semionici, dumneata ai uitat probabil că nu autorul e acela care vorbește, ci primarul. Un potlogar supărat că lumea rîde de el.

PIOTR PETROVICI Dați-mi voie, Feodor Fedorici, dați-mi totuși voie să observ că vorbele acestea au produs o impresie ciudată și probabil că multora dintre acei care au fost la teatru li s-a părut că autorul le zvirlea chiar lor vorbele: «De voi rideți!» Eu spun că... V-aș ruga domnilor să nu interpretați ceea ce auziți, ca fiind expresia unei antipatii personale față de autor, sau a unei porniri, sau mai știu eu... într-un cuvînt, mă înțelegeți: să nu credeți cumva că aș avea ceva împotriva lui. Vă împărtășesc însă impresia mea personală. Mi s-a părut că în clipa aceea, se afla în fața mea un om care își bătea joc de toate, de moravurile noastre, de obiceiurile noastre, de rînduiele noastre. Și după ce ne face să rîdem de toate acestea, pe deasupra ne mai și spune drept în față: «De voi rideți!»

PRIMUL COMIC Vă rog dați-mi voie să-mi spun și eu cuvîntul. E un lucru firesc. Într-un monolog, pe care

actorul și-l adresează lui însuși, el vorbește de obicei cu fața spre spectatori. Deși primarul și-a ieșit din fire și aproape bătea cîmpii, nu se poate totuși să nu fi băgat de seamă zîmbetele ironice de pe fețele musafirilor, stîrnite de amenințările lui caraghioase împotriva lui Hlestakov, care — după ce-i înșelase pe toți — zbura acum în goana cailor de poștă dumnezeu știe spre care meleaguri. Autorul n-a avut cîtuși de puțin intenția să dea cuvintelor lui înțelesul despre care ați vorbit. Asta v-o spun eu, care cunosc o mică taină a acestei piese. Dați-mi însă voie să vă pun la rîndul meu o întrebare: și ce ar fi dacă autorul și-ar fi propus într-adevăr să arate spectatorului că, la drept vorbind, rîde chiar de el însuși?

SEMION SEMIONÎCI Mulțumesc pentru asemenea compliment. Cel puțin, eu unul, nu găsesc deloc c-aș avea ceva comun cu oamenii arătați în « Revizorul ». S-avem iertare. Nu pretind că n-aș avea și eu cusururi, ca orice om, dar cu oamenii din piesă nu semăn. E prea din caleafară! Motto-ul piesei spune: « Dacă ți-e mutra strîmbă, nu da vina pe oglindă ». Piotr Petrovici, vreau să te întreb: am eu mutra strîmbă? Nikolai Nikolaici, spune și tu, am eu mutra strîmbă?
(Adresîndu-se tuturor celorlalți) Domnilor, vă întreb pe toți, și vă rog să-mi răspundeți, am eu mutra strîmbă?

FEODOR FEDORICI Dragul meu Semion Semionici, iar ai pus o întrebare ciudată. Doar n-ai fi vrînd să spui că ești o frumusețe, pentrucă nu ești, cum de altfel nu sîntem nici noi păcătoșii. Ce atîta vorbă! Chipul tău nu întruchipează un canon al canoanelor de frumusețe. Oricum m-aș uita la tine, tot chiomb arăți. Așa că, sincer vorbind, ce mi-e chiomb, ce mi-e strîmb!

PIOTR PETROVICI Domnilor, atingeți cu totul altă problemă. Aici e vorba de conștiința omului. E de-a dreptul caraghios să vă certați pentru cine are și cine n-are chipul strîmb. Problema importantă e alta. Deaceea, dați-mi voie să mă întorc la vechea mea nedumerire: nu văd tîlcul adînc și nici scopul acestei comedii. Tîlcul cel puțin nu reiese limpede.

NIKOLAI NIKOLAICI Dar ce scop mai vrei să aibă, Piotr Petrovici? Arta implică prin ea însăși un scop. Ea înseamnă năzuința către frumos și către înălțător, De aceea,

oricum ar fi, arta nu poate fi imorală. Fie că o face pozitiv, arătîndu-ne frumusețea celor mai bune virtuți ale omului, fie că o face prin negație, rîzînd de cusururile lui, tendința constantă a artei este binele. Dacă arăți tot ce are omul mai rău și arăți în așa fel, încît pe fiecare dintre spectatori să-l apuce scîrba, vă întreb pe dumneavoastră, nu-i oare asta o laudă a tot ce este bun? Vă întreb, nu-i oare asta o laudă a binelui?

PIOTR PETROVICI . . . De aceea nu văd în « Revizorul » marea însemnătate care i se dă de către alții. Trebuie să se simtă limpede ce anume l-a făcut pe scriitor să scrie opera, ce anume vizează, încotro tinde. ce lucru nou vrea să ne arate. Vezi, Nikolai Nikolaici asta e important, și nu ceea ce ai spus dumneata în genere despre artă.

NIKOLAI NIKOLAICI Piotr Petrovici, cum poți afirma dumneata că nu se vede spre ce tinde autorul? Doar lucrul ăsta . . . este evident.

PIOTR PETROVICI Ba nu se vede deloc Nikolai Nikolaici. Uite, eu unul nu văd în comedia asta un scop anumit. care să reiasă din opera însăși. Sau poate că autorul l-o fi ascuns înadins. Dacă-i așa, atunci autorul a făcut o crimă împotriva artei. De spus, Nikolai Nikolaici, poți spune ce vrei. Dar hai să analizăm cu seriozitate comedia asta. « Revizorul » nu produce o impresie așa de puternică, încît spectatorul să iasă înviorat de la spectacol Dimpotrivă, — și cred că știi și dumneata — unii au simțit o enervare inutilă, alții chiar furie, și în general, toți au plecat cu un simțămînt de apăsare. Cu toată plăcerea pe care o suscită unele scene născocite cu multă îndemnare, cu toată situația cu adevărat comică în care se găsesc multe din personajele lucrării, cu toată cizelarea cu adevărat măiastră a unora din caractere, pînă la sfîrșit rîmii cu senzația de monstruos și sumbru, și te cuprinde un fel de spaimă cînd te gîndești la neorînduiala de la noi. Chiar și apariția jandarmului, în ușa, asemenea unui călău, incremenirea generală provocată de vorbele lui cînd anunță sosirea adevăratului revizor care urmează să-i distrugă pe toți, să-i măture de pe fața pămîntului, să-i nimicească, cu desăvîrșire, toate acestea sînt inexplicabil de înspăimîntătoare. Vă mărturisesc cu toată certitudinea, că nici o tragedie nu mi-a produs o impresie atît de neplăcută, atît de tristă, atît de apăsătoare, așa

că înclin să bănuiesc că autorul a urmărit într-adins să producă această impresie cu ultima scenă a comediei lui. Nu e cu puțință ca impresia să fie atât de spontană.

PRIMUL COMIC Bine că măcar după zece ani, de când se tot joacă « Revizorul », v-a venit în sfârșit în minte să puneți această întrebare. Toată lumea s-a legat mai mult sau mai puțin de această impresie apăsătoare pe care o produce piesa, dar nimeni nu și-a pus pînă acum întrebarea: care este rațiunea acestei impresii? Acceptînd ideea că autorul și-ar fi scris de bunăseamă comedia fiindcă așa i-a venit, neștiind nici el de ce o scrie și ce are să iasă, totuși un dram de minte o fi avînd și el, ca toți semenii săi. La urma urmei orice acțiune are o cauză chiar atunci cînd o săvîrșește un imbecil.

Toți se uită la el cu uimire.

PIOTR PETROVICI Mihailo Semionici, poate că ai vrea să ne explici ce ai spus, pentru că ni se pare cam nelămurit.

SEMION SEMIONÎCI Cam aduce a ghicitoare.

PRIMUL COMIC N-ați băgat de seamă că « Revizorul » n-are sfîrșit?

NIKOLAI NIKOLAICI Cum n-are sfîrșit?

SEMION SEMIONÎCI Dar ce sfîrșit mai vreți? Comedia are cinci acte. Comedii în șase acte nu s-au pomenit. Să mai vină pe deasupra încă o săpuneală?

PIOTR PETROVICI Dați-mi totuși voie, Mihailo Semionici, să vă întreb: Ce fel de piesă e aceea care n-are sfîrșit? Admit așa ceva, canoanele artei? După mine, e ca și cum ai aduce o casetă închisă, ai pune-o în fața tuturor și ai întreba ce-i înăuntru?

PRIMUL COMIC Ei, și dacă această casetă e anume pusă dinaintea dumneavoastră ca să vă osteniți s-o deschideți?

PIOTR PETROVICI Dacă-i așa, trebuie cel puțin să spui, sau să-i dai măcar omului o cheie în mînă.

PRIMUL COMIC Dar dacă cheia e așezată și ea alături de casetă?

NIKOLAI NIKOLAICI Mă rog, nu mai vorbi la figurat. Eu cred că dumneata știi ceva. Autorul ți-o fi dat cheia, iar dumneata o ții ascunsă și faci pe enigmaticul.

FEODOR FEDOROVICI Mihailo Semionici, destăinuiește-ne și nouă secretul. Nu glumesc, aș vrea să știu ce se ascunde aici. Eu, unul, nu văd nimic.

SEMION SEMIONÎCI Deschide-ne odată caseta asta misterioasă! Ce-i cu caseta asta ciudată, despre care nu știm de ce a fost pusă în fața noastră și de ce-i închisă?

PRIMUL COMIC Și ce vă faceți dacă vă arăt că se deschide atât de ușor, încît o să vă mirați cum de n-ați deschis-o singuri? Și dacă într-însa se află un lucru care pentru unii e un bun scos din circulație, iar pentru alții o monedă strălucitoare care oricît i s-ar schimba pajura — e sortită să aibă întodeauna acelaș preț?

NIKOLAI NIKOLAICI Isprăvește odată, frate, cu enigmele! Dă-ne cheia și gata!

SEMION SEMIONÎCI Mihailo Semionici, cheia!

FEODOR FEDORICI Cheia!

PIOTR PETROVICI Cheia!

TOȚI ACTORII ȘI ACTRIȚELE Mihailo Semionici, cheia!

PRIMUL COMIC Va să zică vreți cheia? Dar știu eu, domnilor, dacă vă convine s-o primiți? Poate că o veți asvîrli cu casetă cu tot?

NIKOLAI NIKOLAICI Cheia! Nu mai vrem să știm nimic. Vrem cheia!

TOLI Cheia!

PRIMUL COMIC Mă rog, poftim cheia, Poate că nu sînteți obișnuiți să auziți de la un actor comic ceea ce am să vă spun eu, dar ce să fac? Azi mi-e inima înflăcărată, îmi simt sufletul ușor și, oricum ați primi cuvintele mele, sînt gata să vă spun tot, tot ce am pe suflet. Nu, domnilor, autorul nu mi-a dat cheia. Numai că sînt clipe cînd ești într-o asemenea dispoziție sufletească, încît înțelegi ceea ce altădată n-ai fi în stare . . . Am dat de o cheie și inima mi-a șoptit că-i cheia cea bună. Cînd am deschis caseta din fața mea, mi-a trecut prin minte că nici autorul nu putea avea alt gînd.

Uitați-vă bine la orașul din piesă. Sîntem cu toții de acord că un asemenea oraș nu există în toată Rusia, pentru că nu s-a mai auzit ca toți, dar absolut toți notabilii orașului, să fie niște monștri. De obicei tot se mai găsește în fiecare oraș cîte doi-trei oameni cinstiți, dar în piesă nu-i unul! Într-un cuvînt: un asemenea oraș nu există. Nu-i așa? Și, ce se-nîmplă dacă acest oraș închis se găsește în sufletul nostru al fiecăruia? Să nu ne privim cu ochii unui om de lume, pentru că nu omul de lume ne va judeca, ci să căutăm cît de cît cu ochii aceluia care cheamă la confruntare pe toți oamenii

și în fața căruia pînă și cel mai bun dintre noi — vă rog să nu uitați asta — își va pleca ochii în pămînt de rușine și să vedem dacă va avea cineva curajul să-ntrebe: « oare mutra mea e strîmbă? » Mi-e teamă să nu se sperie fiecare de mutra lui strîmbă, la fel cum s-a speriat de mutrele notabililor pe care i-a văzut în piesă. Nu, Piotr Petrovici! Nu, Semion Semionici! Să nu spuneți: « astea-s povești vechi » sau « asta o știm și noi ». Dați-mi voie să-mi spun în sfîrșit și eu cuvîntul. Credeți cu adevărat că trăiesc numai ca să fac giumbușlucuri? Lucrurile pe care le-am învățat ca să le ținem veșnic minte, nu trebuie considerate vechi. Ele merită să fie primite ca o noutate pe care o auzim întîia oară indiferent cine le rostește. Nu, Semion Semionici! Nu despre frumusețea noastră trebuie să fie vorba. Ci despre ce este de fapt viața noastră, pe care ne-am obișnuit s-o socotim o comedie, dar care se poate isprăvi cu o tragedie, la fel cum s-a isprăvit și comedia pe care am jucat-o chiar acum. Orice s-ar spune, revizorul care ne așteaptă în pragul mormîntului este groaznic. De ce să ne mai amăgim? Parcă dumneavoastră nu știți cine este acest revizor? Revizorul este conștiința noastră, care s-a trezit și care ne va sili să ne cercetăm, cu ochii în patru, pe noi înșine. Nimic nu se poate ascunde de acest revizor, pentru că e trimis dintr-o poruncă de sus și ne vom trezi cu el cînd n-are să mai fie cu puțință să dăm înapoi nici măcar cu un pas. Vei descoperi deodată înaintea ta și în tine însuși un monstru așa de groaznic, încît ți se va ridica părul de spaimă. Mai bine să-ți revizuești viața la început decît atunci cînd ai ajuns la sfîrșitul ei. În loc să spunem tirade goale despre noi și să ne cîntăm osanale, mai bine ne-am opri puțin chiar acum în hidosul oraș al sufletului nostru, care este de cîteva ori mai rău decît oricare alt oraș, în care își fac de cap patimile noastre, întocmai ca țicăloșii aceia de notabili, fiindcă ne prădăm visteria propriului nostru suflet. Trebuie să ne adresăm revizorului încă de la începutul vieții noastre și mergînd braț la braț cu el, să revizuim ce avem în suflet — cu condiția ca revizorul nostru să fie un revizor din cei adevărați și nu un impostor ca Hlestakov. Hlestakov este un conștopist. Este conștiința superficială a lumii, o conștiință venală și amăgitoare. Hlestakov poate fi cumpărat chiar de patimile noas-

tre, care sălășluiesc în noi. Plimbîndu-ne braț la braț cu Hlestakov prin orașul sufletului nostru, nu vom băga nimic de seamă. N-ați văzut și dumneavoastră cum toți notabilii care au avut de-a face cu el s-au justificat, s-au strecurat cu îndeminare și au ieșit neprihăniți, aproape niște sfinți? Credeți dumneavoastră că orice patimă a noastră nu-i încă și mai viclană decît un potlogar de notabil? Și nu numai o patimă, dar chiar și cea mai banală și cea mai de rînd obișnuiță a fiecăruia. Ele izbutesc întotdeauna cu atîta îndeminare să iasă basma curată, încît le luați drept virtuți, cu care pe de supra vă mai și lăudați înaintea semenului vostru, spunîndu-i: « Ia te uită ce mîndrețe de oraș avem! Ce ordine și ce curățenie domnesc pretutindeni! » Patimile noastre sînt fățarnice. Asta v-o spun eu, care am avut destul de furcă cu ele. Nu! Cu o conștiință superficială n-ai să ajungi să vezi nimic în tine. Patimile îți vor amăgi conștiința, iar conștiința va înșela patimile, așa cum i-a înșelat Hlestakov pe notabili, pe urmă, conștiința se va volatiliza fără urmă. Ai să rămii ca prostul de primar care se cocoțase atît de sus, care se și vedea general și care anunțase drept lucru sigur că va ajunge cel mai de seamă om din toată capitala, începînd chiar să făgăduiască slujbe — dar care s-a trezit deodată că fusese dus de nas în toate privințele, înșelat de un țîngău, de un ușuratic, de un zvăpăiat care n-avea nici în clin nici în mîneacă cu adevăratul revizor. Nu, Piotr Petrovici! Nu, Semion Semionici, Nu, domnilor! Dacă sînteți de părerea mea, lăsați la o parte o asemenea conștiință superficială. Nu cu Hlestakov să pornim la treabă, ci cu adevăratul revizor. Vă jur că orașul nostru suflestesc merită să te gîndești la el, așa cum se gîndește un suveran bun la țara lui. Așa cum îi izgonește suveranul, cu demnitate și asprime, pe mituiții de pe pămîntul lui, tot așa să ne izgonim și noi șperțarii sufletești. Este un mijloc, este un bici, cu care îi putem izgoni. Și acest mijloc, nobilii mei compatrioți, este rîsul! Rîsul de care se tem atîta toate patimile noastre josnice! Rîsul care a fost creat ca să batjocoarească tot ceea ce compromite adevărata frumusețe a omului. Să-i redăm rîsului adevărata lui menire! Să-l luăm înapoi dela aceia care l-au prefăcut într-un sacrilegiu ușuratic, cuprinzînd cu el toate lucrurile, fără să deosebească ce e bine, de ce e rău. În același fel în care

ridem de ticăloșia altora, să ridem cu mărinimie de ticăloșia noastră, de ticăloșiile pe care le vom găsi în noi. Nu numai comedia asta, dar tot ce va apare din pana vreunui scriitor ca o batjocură a viciilor și a josniciei, s-o considerăm că ne vizează ca și cum ar fi fost scrisă pentru noi, pentru că vom găsi de toate în adâncul sufletului nostru, cu condiția să nu coborim într-însul cu un Hlestakov, ci cu un adevărat revizor imposibil de mituit. Să nu vă supărați dacă vre-un primar infuriat, sau mai bine zis necuratul, vă va șopti prin gura lui: « De cine rideți? De voi rideți! » Să-i răspundeți cu mindrie: « Da, ridem de noi, pentru că ne îndeamnă nobila noastră fire rusească, pentru că ascultăm de o poruncă de sus de a fi mai buni decât alții! » Compatrioți! Doar și în vinele mele, ca și în ale voastre, tot singe rusesc curge. Uitați-vă la mine cum pling. Sint actor comic, v-am făcut mai înainte să rideți, dar acum pling. Lăsați-mă să simt că și misiunea mea e tot așa de cinstită ca a fiecăruia dintre voi, că-mi slujesc patria cum o sluiți și voi, că nu-s un măscărici ușuratic menit doar să-i distreze pe cei ușuratici, ci un funcționar cinstit al mării împărății dumnezeiești acela care am trezit în voi risul — dar nu risul desmățat cu care rid în lumea asta oamenii unii de alții, ris născut din deșertăciune și trîndăvie searbădă, ci risul care se naște din dragostea pentru om. Să arătăm toți laolaltă lumii întregi că mic sau mare, toți ciți trăiesc pe pământul rusesc, n-au altă năzuință decât să slujească aceluia căruia trebuie să-i slujească tot ce pe lumea asta se avîntă într-acolo . . . se uită în sus, în sus, spre suprema și veșnica frumusețe!

A DOUA VERSIUNE A SFÎRȘITULUI DIN „DEZNODĂMÎNTUL REVIZORULUI”

SEMION SEMIONÎCI Cum? Cum ai zis, Mihail Mihalici?

Ce tot spui dumneata acolo? Ce fel de oraș sufletesc?

MIHAIL MIHALICI Mie așa mi s-a părut. Mi s-a părut că asta e chiar orașul meu sufletesc și că ultima scenă reprezintă ultima scenă din viață, cînd conștiința te silește deodată să te uiți cu toată luarea-aminte în suflet și să te sperii de tine însuși. Mi s-a părut că revizorul acesta adevărat, care inspiră, numai la vestea că a sosit, atîta groază, este adevărata noastră conștiință, care ne întîmpină în pragul mormîntului. Și iarăși mi s-a părut că

flușturisticul acesta de Hlestakov, acest potlogar, sau cum vrei să-i spunei, este conștiința noastră lumească, ușuratică și prefăcută care, folosindu-se de spaima noastră, ia deodată înfățișarea conștiinței adevărate, se lasă cumpărată de patimile noastre, tot așa cum a fost mituit Hlestakov de către notabili și dispore apoi, ca și el, nu se știe unde. Mi s-a părut că acest sfîrșit trist, deprimant, care l-a indignat și l-a zguduit pe spectator, mi-a ieșit în cale pentru a-mi aduce aminte că și viața, pe care ne-am obișnuit puțin cite puțin să o socotim drept o comedie, poate avea un sfîrșit tragic. Mi s-a părut că toată comedia asta, în întregul ei ansamblu, pare să spună că pe revizorul care apare la sfîrșit ar trebui să-l chemăm de la început și împreună cu el, cu acest adevărat revizor, asemenea unui suveran drept care își revizuieste împărăția, să ne uităm cu luare-aminte în sufletele noastre și să ne înarmăm împotriva patimilor, noastre, cum se înarmează suveranul, ca să se apere împotriva funcționarilor venali, pentru că patimile jefuiesc tezaurul sufletului nostru, tot așa cum fură ei visteria și bunurile statului. Și trebuie să facem revizia asta cu adevăratul revizor, pentru că patimile noastre sint fățarnice, și nu numai patimile, dar pînă și cel mai mic și banal nărav e în stare să se strecoare cu atîta îndemînare și s-o întoarcă cu atîta dibăcie, cum nu s-au priceput s-o întoarcă în fața lui Hlestakov șmecherii de notabili, așa încît să ne determine să luăm aceste patimi drept virtuți, și chiar să ne mindrim cu ordinea orașului nostru sufletesc, fără măcar să ne treacă prin minte că s-ar putea să rămînem păcăliți cum a rămas primarul. Mie așa mi s-a părut.

PIOTR PETROVICI Mihail Mihalici, tot ce-ai spus dumneata este foarte elocvent, numai că aș vrea să știu unde ai găsit dumneata asemănările? Ce asemănare poate fi între Hlestakov și conștiința lumească flușturistică și între adevăratul revizor și conștiința adevărată. Spune-mi drept, Nikolai Nikolaici, vezi dumneata aici vre-o asemănare?

NIKOLAI NIKOLAICI Mărturisesc că nici una.

SEMION SEMIONÎCI Și eu la fel! Oricît m-aș strădui, nu văd nimic.

FEODOR FEDORICI Îți spun sincer, Mihail Mihalici, că deși ideea nu e deloc proastă și ar putea servi chiar de subiect pentru o operă de artă, nu cred că autorul să o fi avut în vedere.

NIOLAI NIOLAICI (*cu hotărâre*) Fleacuri! Nici vorbă de așa ceva!

MIHAIL MIHALICI V-am spus eu că autorul a avut în vedere această idee anume? V-am spus doar dinainte că « autorul nu mi-a dat cheia, dar v-o propun pe a mea ». Dar chiar dacă ar fi avut acest gând, autorul ar fi procedat prost dacă l-ar fi dezvăluit așa de clar. Comedia ar fi fost atunci o alegorie și ar fi degenerat într-o predică searbădă și moralizatoare. Nu! Datoria autorului era să zugrăvească numai spaima pricinuită de niște neorânduiri vădite și întâmplare — nu într-un oraș fictiv ci într-unul real, de pe pământ, să adune grămadă toate relele de pe pământul nostru, ca ele să poată fi văzute cit mai repede, și să nu fie socotite ca un rău necesar și admisibil, tot atât de necesar pentru lucrurile bune, cum sint necesare umbrele într-un tablou. Datoria lui este să zugrăvească lucrurile acestea întunecate cu atîta putere, încît să simțim cu toții că trebuie luptat împotriva lor, să-l vîre în sperieți pe spectator, și să-l facă să se cutremure, așa ca încît gîndul neorînduicilor să-l pătrundă pînă-n adîncul sufletului. Asta trebuia s-o facă. Cit despre morala cuvenită, ne rămîne nouă s-o tragem. Slavă domnului, nu mai sîntem copii! M-am gîndit la morala pe care s-o trag pentru mine și am găsit morala asta, pe care v-am împărtășit-o.

PIOTR PETROVICI Mihail Mihalici, comediile se scriu pentru toată lumea. Se cuvine ca toți să tragă din ele o morală, dar o morală la mintea omului și la îndemîna tuturor, nu una pe care n-ar putea-o trage decît un om deosebit și care nu seamănă cu toată lumea. Te întreb un singur lucru: cum se face că pînă acuma n-a tras nimeni din piesa asta morala pe care ai tras-o dumneata?

NIKOLAI NIKOLAICI (*cu grabă*) Da! Asta e o întrebare! Să ne lămurești mai întîi cum se face că numai dumneata ai tras morala asta și nu și ceilalți?

SEMION SEMIONICI Da, Mihail Mihalici, de ce ai tras-o numai dumneata? De ce ai tras-o numai dumneata singur?

MIHAIL MIHALICI În primul rînd, de unde știi dumneata că eu aș fi singurul oare am tras morala asta? În al doilea rînd, de ce o socotiți așa de inaccesibilă? Eu, dimpotrivă, socot că lucrul cel mai apropiat de noi e tocmai propriul nostru suflet. M-am gîndit la mine și de aceea am tras

morala asta. Dacă și alții ar fi avut în vedere propria lor persoană, ar fi tras probabil aceeași morală pe care am tras-o și eu. Dar oare se apropie fiecare din noi de opera unui scriitor ca o albină, ca să scoată ce crede că-i folosește lui? Nu! Noi căutăm în toate nu o morală pentru folosul nostru, ci pentru alții. Sîntem gata să luptăm și să apărăm întreaga societate, îngrijindu-ne de moralitatea altora, dar uităm de a noastră. Pentru că ne place să rîdem doar de alții, nu și de noi. Și cusururile tot la alții ne place să le găsim, nu la noi. Oricum ar fi, vedeți și dumneavoastră: au venit azi la teatru mii de spectatori și toți știu că au venit să rîdă și fiecare din acești trei mii e sigur că va rîde de alții și nu de el. Cea mai mică aluzie că s-ar putea să semene cu cel de care a ris îl poate înfuria și e gata să repete în minia lui: « Am eu mutra strîmbă? »

SEMION SEMIONICI Mihail Mihalici, nu în sensul ăsta vorbeam..

MIHAIL MIHALICI (întrerupîndu-l) Dă-mi voie, Semion Semionici. De ce dumneata, care ești un om nobil, cu adevărat suflet ruses și, în sfîrșit, un ins care privește viața cu ochi creștinești, spui cuvinte care contrazic felul dumitale de a gîndi? În primul rînd, de ce uiți mereu că obiectivul comediei, și în general al satirei, nu este să arate meritele omului, ci tot ce este de disprețuit într-însul? Cu cît arăți mai mult ceace-i de disprețuit în om, ca atare, cu cît aceste cusururi stîrnesc indignarea fiecăruia și-l zguduie, cu atît mai mult își atinge comedia scopul. De ce uiți de fiecare dată acest lucru și vrei să-i impui satirei obiective care se potrivesc mai degrabă tragediei? N-ai dreptate: cine dorește să scoată o morală, o va scoate, cine se uită în sufletul său, are să găsească tot ce-i trebuie. El va fi în stare să vadă și într-un oraș material orașul său sufletesc, el va înțelege că trebuie să se înarmeze și mai bine împotriva fătărniceii. Numai acela care va face așa, va vedea că aici e vorba de ceva serios. Lăsați satira în pace! Ea își atinge scopul. Oriunde s-ar afla, răul nu trebuie cruțat. Dar dacă vrei să privești lucrurile creștinește, uitați-vă la orice satiră ca la ceva care vi se adresează vouă înșivă și înainte de a căuta să observați legătura ei cu întreaga societate, aplicați-vă învățătura pe care o desprindeți din orice comedie, vouă înșivă. Așadar, dacă, vrei să procedezi creștinește, trebuie să

îndrepti împotriva ta, orice operă, în care răul este biciuit, considerînd-o ca ceva scris anume pentru tine. Știi și dumneata că nu se află viciu pe care îl observăm la alții, din care măcar o părticică să nu fie și în noi, chiar dacă nu chiar în aceeași măsură, dar în altă formă, îmbrăcat în alte haine, mai cuviincioase și mai arătoase, așa cum este îmbrăcat și Hlestakov. Cite ai să găsești în sufletul tău, dacă ai să te uiți într-însul împreună cu revizorul acela cinstit care te va întîmpina în pragul mormîntului! Știm lucrul acesta, însă ne facem că-l uităm « Sufletul îmi clocotește de patimi », ne spunem noi în fiecare zi, însă de alungat, nu vrem să le alungăm. Avem și un bici în mînă care ne-a fost dat să le alungăm.

SEMION SEMIONICI Ce bici? Care bici?

MIHAIL MIHALICI Rîsul nu-i oare și el un bici? Sau vă închipuiți poate că ne-a fost dat degeaba? De ris se teme și cel din urmă ticălos, pe care nu-l poți atinge cu altceva, de el se teme și acela căruia de obicei nu i-e frică de nimic. Înseamnă că risul ne-a fost dat pentru un scop bun. Spuneți-mi, mă rog, pentru ce ne-a fost dat nouă risul? Numai ca să hohotim așa fără nici un rost? Dacă risul ne-a fost dat ca să lovim cu el în tot ceea ce compromite înalta frumusețe a omului, de ce să nu ne slujim fiecare dintre noi de ris mai înainte de toate, pentru a lovi în ceea ce alterează frumusețea propriului nostru suflet? De ce să nu îndreptăm risul spre noi și să nu gonim cu el pe mituitorii noștri proprii? De ce numai la gîndul că s-ar putea să rideți de voi înșivă, vă cuprînde furia?.. Oricum ar fi însă, fiecare patimă, fiecare pornire josnică din noi, tînde, cu tot dinadinsul, să joace un rol, oricît de jalnic ar fi, să capete o înfățișare nobilă, și numai sub această formă să ni se strecoare în suflet, pentru că firea noastră e nobilă și nu le-ar primi în goliiciunea lor nerușinată. Dar credeți-mă că atunci cînd vă veți bate joc de patima asta a noastră fără să cruțați nimic, o veți izbi cu forță chiar dacă ar fi să muriți de rușine, neștiînd unde să vă ascundeți obrazul; atunci patima n-are să mai îndrăznească să rămînă în sufletul vostru, ci va fugi atît de iute, încît o să-i pierdeți urma.

SEMION SEMIONICI Mărturisesc că vorbele dumitale mă fac să cad pe gînduri. Dar crezi oare că e posibil să îndrepti risul împotriva ta însuși? Împotriva propriei tale persoane?

PIOTR PETROVICI Cred că se poate numai la un om care e capabil să perceapă în același timp și noblețea firii omenești, și scîrba pentru cusururile lui.

MIHAIL MIHALICI Eu unul cred că omul poate s-o facă, numai atunci cînd mai este pe deasupra și rus pînă în adîncul sufletului. Recunoașteți și voi că risul există în noi toți. Sarcasmul necruțător este răspîndit la noi pînă și printre oamenii din popor. Noi rușii, avem curajul să ne smulgem din noi și să fim necruțători cu noi înșine. De aceea la noi e mai cu puțință o întoarcere a risului spre calea lui firească. Încercați să mă contraziceți! Dovediți-mi că n-am dreptate. Dărîmați-mi și distrugeți-mi convingerea, distrugîndu-mă totodată și pe mine, biet măs-cărici pe care mă ține pe picioare această convingere încercată pe propria-mi piele. Semion Semionci, spune dumneata, nu curge în vinele mele același sînge rusesc care curge și în ale dumitale? Pot eu oare simți altceva, în clipele mele înălțătoare, decît ce simți și dumneata în astfel de clipe? Nu stau oare acum în fața voastră în cea mai înălțătoare clipă a vieții mele? Mi-am terminat cariera. Părăsesc teatrul unde am slujit timp de douăzeci de ani. Ați ținut să mă încununați chiar dumneavoastră și m-ați mișcat. Și tot dumneavoastră aproape că m-ați silit să vă spun ceea ce v-am spus. Uitați-vă la mine cum plîng: actor comic, v-am făcut odată să rideți. Acuma însă plîng. Lăsați-mă să simt că și misiunea mea e tot atît de curată ca a fiecăruia dintre voi, că și eu mi-am slujit patria, că nu-a un măscărici ușuratic, ci un cețătean cinstit al marii împărății dumnezeiești și că n-am trezit în voi risul acela besmetic cu care un om își bate joc de altul, ci risul care se naște din dragoste pentru om. Nikolai Nikolaici! Feodor Fedorici! Semion Semionici și voi toți tovarășii mei, cu care mi-am petrecut timpul în muncă și în discuții moralizatoare, de la care am învățat multe și de care mă despart acum! Prieteni, publicul a iubit talentul meu, voi însă m-ați iubit pe mine. După plecarea mea, luați înapoi risul acelora care l-au prefăcut în sacrilegiu față de toate, fără să deosebească ce-i bine și ce-i rău. Vă mai spun încă o dată, credeți în vorbele pe care le rostește sufletul meu acum, pentru întîia dată în viața mea. Risul e bun, e cinstit. El ne-a fost dat anume, nu ca să ridem de alții, ci de noi înșine. Iar acela care nu are puterea să ridă de propriile lui cusururi, mai bine să nu mai ridă niciodată... Pentru că altfel risul ajunge o clevetire, de care va trebui să răspundă odată, așa cum răspunzi de o fără-de-lege!..

« La ieșirea din teatru după reprezentarea unei comedii noi », a fost scrisă de N. V. Gogol în 1836 și apare pentru prima dată la sfârșitul volumului IV al operelor lui Gogol editate în 1842.

Deși a scris-o sub impulsul indignării pe care i-a suscitată-o felul în care a fost primită comedia sa « Revizorul », Gogol a căutat să dea acestei lucrări o semnificație generală și principială. « Trebuie să fac piesa aceasta oarecum ideală, adică să poată fi aplicabilă oricărei piese care atinge problema abuzurilor sociale », spune Gogol într-o scrisoare din 1842.

În românește « La ieșirea din teatru după reprezentarea unei comedii noi » a fost publicată în vol. 4 al operelor lui Gogol, apărut în editura « Cartea rusă », în 1957.

N. V. GOGOL — OPERE

LA IEȘIREA DIN TEATRU DUPĂ REPREZENTAREA UNEI COMEDII NOI.

Foaierul unui teatru. Într-una din părți scara care duce la loji și la galerie; la mijloc intrarea la fotolii și staluri. În cealaltă parte ieșirea. Din sală vine ropot înăbușit de aplauze.

AUTORUL PIESEI (*ieșind din sală*) Parcă m-am smuls dintr-o viltoare. Auziți cum răsună, în sfârșit, întreg teatrul de strigăte și de aplauze... Iată c-a venit și gloria! Doamne Dumnezeu, ce mi-ar mai fi bătut inima dacă toate astea se întâmplau acum șapte sau opt ani! Ce m-ar mai fi răscolit! Eram pe atunci încă tânăr și gândurile mele erau îndrăznețe, ca ale oricărui tânăr. Binecuvîntată fie providența, care nu mi-a dat să gust prea de timpuriu entuziasmul și laudele publicului. Acum... Pe cine n-a domolit, răceala rațiunii care vine cu vîrsta? În cele din urmă aflu că aplauzele nu înseamnă mare lucru și că ele-s gata să slujească pentru a răsplăti pe oricine: pe un actor care a ajuns să cunoască

tainele sufletului și ale inimii omenești, pe un dansator care izbutește niște piruete, pe un scamator. Aplauze răsună deopotrivă pentru toți! Și, orice-ar face oricare din ei, fie că ar gândi cu mintea, fie că ar simți cu inima, fie că le-ar vibra sufletul pînă în adîncuri, fie că ar lucra cu picioarele, fie că ar sălta talgere din mînă în mînă, aceleași aplauze acoperă tot. Nu! N-aș dori acum aplauze. Acum aș dori să mă aflu în loji, la balcoane, în fotoliile de la parter, sus de tot la galerie, să pătrund peste tot și să aud toate părerile și impresiile cît sînt încă proaspete, imaculate, cîtă vreme spectatorii nu s-au lăsat influențați de părerile și vorbele cunoscătorilor și ziariștilor și fiecare mai este încă sub impresia propriei lui judecăți. Sînt un autor comic și am nevoie de asta. Toate celelalte genuri și opere sînt supuse judecății cîtorva oameni; numai autorul comic e supus

judcății tuturor. Orice spectator are un drept asupra lui; orice om, oricare i-ar fi profesia, se erijează în judecătorul lui. Cît mi-aș dori ca fiecare să-mi arate lipsurile și cusururile operei mele! Chiar de-ar rîde de mine, chiar dacă lipsa de bunăvoință ar fi cauza care i-ar stimula s-o facă, sau părănirea, sau indignarea, sau ura, sau cine știe ce altceva, și tot aș dori să-și spună gîndul. Nimeni nu poate rosti o vorbă fără să aibă o pricină și pretutindeni se poate strecura o scînteie de adevăr. Cel ce s-a hotărît să arate oamenilor părțile lor caraghioase, trebuie să primească cu înțelegere observațiile cu privire la propriile lui slăbiciuni și metehne. Să încerc să rămîn aici în foier tot timpul cît publicul se strecoară afară. E cu neputință să nu se vorbească de piesa asta nouă. Sub acțiunea primei lui impresii, spectatorul este totdeauna volubil, grăbindu-se s-o împărtășească și altora.

(se trage mai deoparte)

(Apar cîțiva oameni îmbrăcați cuvințios. Unul din ei, adresîndu-se celuiilalt: «Mai bine să plecăm acuma. Mai joacă nu știu ce fleac de vodevil». Amîndoi ies. Intră doi oameni «comme il faut»

ÎNȚIUL COMME IL FAUT De nu mi-ar fi gonit poliția trăsura cine știe unde. Nu știi cumva cum o cheamă pe actrița aceea tinerică?

AL DOILEA COMME IL FAUT Habar n-am. Da' e nostimă de tot!

ÎNȚIUL COMME IL FAUT Da, nostimă! Totuși, parcă i-ar lipsi ceva. Ascultă, am să-ți recomand un restaurant nou. Ieri mi-a servit niște mazăre verde, trufanda.

(își sărută buricul degetelor)

O minune, nu alta!

(ies amîndoi)

Un ofițer venind în fugă este oprit de alt ofițer.

ÎNȚIUL OFIȚER Hai să mai rămînem.

AL DOILEA OFIȚER Nu frate. Nu mă tentează vodevilul, pentru nimic în lume. Știm noi piesele astea, care se servesc ca desert. În locul actorilor, apar niște valeți, cît despre femei sînt una mai urîtă ca alta.

(ies amîndoi)

UN OM DE LUME (elegant îmbrăcat coboară scara) Pușlama de croitor mi-a făcut pantalonii mult prea strîmți și tot timpul m-au sîciit groaznic. Pentru asta am de gînd să-l amîn cu plata și să nu-i dau nimic timp de vreo doi ani. (iese)

ALT OM DE LUME (ceva mai voinic către altul, vorbind cu vioiciune) Crede-mă! Pentru nimic în lume nu se așază cu tine la joc. Nu joacă roberul pe mai puțin

de-o sută cinci zeci de ruble. Asta o știu pentru că nu e zi să n-aibă partener pe cumnatu-meu Pafnutiev.

AUTORUL PIESEI Parcă s-au jurat să nu scoată unul o vorbă despre comedie!

UN FUNCȚIONAR DE VÎRSTA MIJLOCIE (ieșind cu brațele desfăcute în lături) Dracu' știe ce-o mai fi și asta!... Nici sabie, nici biciușcă.

(iese)

UN DOMN CAM NEPĂSĂTOR ÎN PRIVINȚA LITERATURII (adresîndu-se unui alt domn) Mi se pare totuși că-i o traducere.

CELĂLALT DOMN Vai de mine! Cum să fie traducere? N-ai văzut că acțiunea se petrece în Rusia și că e vorba de obiceiurile și chiar funcțiile noastre.

DOMNUL NEPĂSĂTOR ÎN PRIVINȚA LITERATURII Nu-ți aduci aminte? Parc-am mai văzut așa ceva în franțuzește, dar nu chiar în genul ăsta...

(amîndoi ies)

UNUL DIN DOI SPECTATORI (care tocmai ies și ei) Încă nu poți să-ți faci o părere. Așteaptă mai întii să vezi ce spun ziarele și-apoi afli și tu.

UN OM CU ȘCURTĂ (către alt om cu scurtă) Ei, ce zici? Aș vrea să știu ce crezi dumneata de comedia asta.

CELĂLALT OM CU ȘCURTĂ (făcînd o mișcare de superioritate cu buzele) Da, desigur nu s-ar putea spune că n-ar fi, asta... că n-ar fi în felul ei... Firește, cine poate fi împotriva, ar putea să fie iar... și unde e, cum s-ar spune... Da' dealtfel...

(strînge buzele afirmativ)

Da-da.

(ies amîndoi)

AUTORUL PIESEI (aparte) Ei, deocamdată n-au spus nici ăștia mare lucru despre piesă. Discuții, oricum tot au să fie. Văd în fața mea niște spectatori care gestiunilează cu aprindere.

(doi ofițeri)

ÎNȚIUL OFIȚER De cînd sînt n-am ris atîta!

AL DOILEA OFIȚER Cred și eu. Grozavă comedie

ÎNȚIUL OFIȚER Mă rog. Întii să vedem ce-au să spună ziarele. Piesa trebuie să fie supusă judecății criticii... Ia te uită, ia te uită!

(îi dă un ghiont sub braț)

AL DOILEA OFIȚER Ce?

ÎNȚIUL OFIȚER (arătînd cu degetul pe cineva care coboară scara împreună cu altcineva) Asta-i literat.

AL DOILEA OFIȚER Care?

ÎNȚIUL OFIȚER Uite ăsta. St! Ia să ascultăm ce spun.

AL DOILEA OFIȚER Dar celălalt cine-i?

ÎNȚIUL OFIȚER Nu știu. Un necunoscut.

(cei doi ofițeri se dau la o parte și îi lasă pe ceilalți doi să treacă)

NECUNOSCUȚUL În ce privește meritele ei literare, nu pot judeca piesa, dar mi se pare că unele observații au mult haz. Chiar mult de tot.

LITERATUL Și ce-ați găsit, mă rog, aici cu haz? Numai oameni de rînd! Și ce ton! Și glumele: mai anoste nu puteau fi! De-a dreptul obscene!

NECUNOSCUȚUL Asta-i altceva. Am spus că nu pot judeca piesa din punct de vedere al meritelor ei literare. Dacă vă repet că piesa are haz și că mi-a făcut plăcere.

LITERATUL Ba n-are deloc haz. Unde vezi dumneata haz? Și care-i plăcerea! Subiectul este nereal. Mai nereal nici nu se poate. Toată piesa e o năzbîtie. N-are nici intrigă, nici acțiune și nici un fel de logică.

NECUNOSCUȚUL Asta așa e... Nu te contrazic. Din punct de vedere literar, piesa nu-i deloc comică. Dar văzută, cum s-ar zice, de un profan, are totuși ceva...

LITERATUL Și mă rog ce are? N-are nimic!... Și ce fel de limbă vorbită este asta? Cine vorbește așa în societatea înaltă? Spune și dumneata: vorbim noi doi așa?

NECUNOSCUȚUL E adevărat! Ai făcut o observație foarte subtilă. M-am gândit și eu la asta. N-are un pic de distincție în dialog. S-ar zice că nu-i personaj în piesă care să-și poată ascunde originea lui de jos. Asta așa-i!

LITERATUL Și dumneata mai lauzi piesa!

NECUNOSCUȚUL Cine o laudă? Eu, unul n-o laud. Îmi dau și eu acuma seama că piesa e o năzbîtie. Dar chiar așa, la repezeală, n-am putut să-mi dau seama, fiindcă n-o pot judeca din punct de vedere literar.

(amîndoi ies)

ÎNCĂ UN LITERAT *(apare însoțit de cîțiva inși, cărora le vorbește dînd din mîini)* Credeți-mă pe mine, că mă pricep la una ca asta: piesa e cum nu se poate mai proastă. O porcărie și nimic altceva! Nu găsești în ea un singur personaj real. Toți sînt niște caricaturi. În viață nu există așa ceva. Credeți-mă, vă rog, că mă pricep mai bine ca oricare altul. Doar sînt și eu literat. Unii spun că piesa ar fi plină de vioiciune și că ar dovedi spirit de observație... Prostii. Cei care o laudă, sînt prietenii, Toți sînt numai prieteni! Am auzit chiar că erau gata să-l pună pe autor alături de Fonvizin! Piesa nici nu merită măcar să fie numită comedie. E o farsă, o simplă farsă. Și pe deasupra, cît se poate de nereușită. O nenorocită de comedioară, fără nici un miez. Dacă-i să-l asemuiesti pe Kotzebue cu comedia

asta, ar părea ca Mont-Blancul în comparație cu dealul Pulkovskaia. Las'că le-o dovedesc eu asta tuturora. Le-o dovedesc matematic, așa precum doi ori doi fac patru. Așa din cale-afară l-au lăudat actorii și prietenii, încît i-a intrat acum în cap că-i aproape un Shakespeare. La noi se întîmplă mereu să-l ridice pe cîte unul în slavă prietenii. Uite, de pildă, cum a fost și cu Pușkin. De ce, vorbește acum toată Rusia de dînsul? Tot din pricina prietenilor. Au urlat pînă s-au luat toți după ei și a început să urle toată Rusia.

(ies laolaltă cu ascultătorii.)

(cei doi ofițeri vin în față și iau locul celor plecați)

ÎNȚIUL OFIȚER Asta-i adevărat. Cum nu se poate mai adevărat. Întocmai: o farsă. Am spus-o și mai înainte: o farsă timpită, sprijinită de prietenii autorului. Recunosc că în multe locuri mi-a fost și silă să ascult.

AL DOILEA OFIȚER Parcă spuneai că niciodată n-ai ris ca acum?

ÎNȚIUL OFIȚER Asta-i adevărat. Văd că nu înțelegi și că trebuie să te lămuresc. Ce are piesa asta? Întîi de toate n-are nici o intrigă, nici o acțiune și absolut nici un fel de logică. Totul numai fantezie și caricatură.

(în spatele lor apar alți doi ofițeri)

UNUL DIN CEI DOI *(cătore celălalt)* Cine discută acolo? Mi se pare că e unul de-ai voștri?

(celălalt trage cu coada ochiului la ofițerul care discută și face cu mîna un semn de plictiseală)

Ce-i cu el? E un prost?

CELĂLALT Nu. Nu chiar prost să dea în gropi. Are minte să judece dar numai după ce apar cronicile în revistă. Cum însă foiletonul întîrzie, i se blochează creierii. Oricum, hai să mergem!

(ies amîndoi)

Doi amatori de artă.

ÎNȚIUL AMATOR DE ARTĂ Eu nu sînt dintre aceia care se slujesc numai de cuvinte ca: murdar, foarte prost, ton urît și altele la fel. Dar e un lucru aproape dovedit că asemenea aprecieri pornesc din gura aceluia al căror ton este și el îndoielnic, și care de vorbit, vorbesc despre saloane, dar nu sînt primiți decît în anticameră. Dar nu asta vreau să spun. Vreau să spun că piesa e lipsită cu desăvîrșire de orice intrigă.

AL DOILEA AMATOR DE ARTĂ Da. Dacă ar fi să luăm noțiunea de intrigă în înțelesul în care e luată de obicei, adică în înțelesul de intrigă amoroasă, atunci este adevărat că nu există intrigă în piesă. Dar eu sînt de părere că a venit timpul să nu mai pretindem ca totul să se învîrtească în jurul aceleiași și aceleiași intrigi, ca pînă acum. Ajunge

să-ți arunci ochii în jurul tău. Demult s-au schimbat toate! Acum năzuința de a-ți găsi un locșor convenabil, de a străluci, coborîndu-l cu orice preț pe altul, de a te răzbuna pentru o nebăgare în seamă sau pentru o batjocură, constituie mai degrabă intriga unei piese. Oare goana după rang, după avere, după o înșurătoare avantajoasă, nu sînt ele subiecte de intrigă, mai atrăgătoare decît dragostea?

ÎNTÎIUL AMATOR DE ARTĂ Toate sînt foarte bune. Numai că nici sub raportul ăsta nu văd ca piesa să aibă vreo intrigă.

AL DOILEA AMATOR DE ARTĂ N-am să m-apuc acum să susțin că în piesă ar exista sau n-ar exista vreo intrigă. Spun numai că îndeobște toți caută într-o piesă o intrigă cu caracter particular și nu vor să vadă tema generală. Naivi cum sînt, oamenii s-au obișnuit cu veșnicii amorezi, fără de înșurătoarea cărora nu se poate isprăvi nici o piesă. Firește și asta e o intrigă. Dar e vorba, ce fel de intrigă? Mai degrabă un nod mic, făcut la colțul unei batiste. Nu. O comedie trebuie să se înnoade de la sine, pe tot cuprinsul ei, într-un singur mare nod, un nod general. Intriga nu trebuie să se oprească numai la unul sau doi eroi ai piesei, ci trebuie să-i cuprindă pe toți și să atingă ceea ce frămîntă, mai mult sau mai puțin toate personajele. Fiecare trebuie să fie un erou. Mișcarea și cursul acțiunii trebuie să zguduie întreaga mașină. Nici o rotiță nu trebuie să rămînă țepănă, fiindcă-ar fi, chipurile, ruginită sau nepotrivită cu acțiunea.

ÎNTÎIUL AMATOR DE ARTĂ Dar nu toți pot fi eroi. N-ar trebui oare ca numai unul sau doi dintre ei să determine acțiunea celorlalți?

AL DOILEA AMATOR DE ARTĂ Ba n-ar trebui deloc s-o determine, ci s-o predomine. Și într-o mașină sînt roți care sînt mai la vedere și se mișcă cu mai multă putere. Le-am putea numi principale. Piesa, însă, este condusă de o idee, de un gînd. Fără de asta, n-are unitate. Cît privește «innodarea» intrigii, de innodat se poate innoda orice: spaimă, frica pe care ți-o dă așteptarea, amenințarea îndepărtată a legii care atîrnă deasupra capului cuiva...

ÎNTÎIUL AMATOR DE ARTĂ Asta ar însemna să-i dai comediei un înțeles mai general.

AL DOILEA AMATOR DE ARTĂ Oare nu-i acesta înțelesul ei direct și real? La început de tot, comedia era o creație socială, populară. Așa cel puțin o arată părintele ei, Aristofan. Ea a pășit abia mai tîrziu pe drumul îngust al intrigii particulare și a introdus acțiunea amo-

roasă, care a ajuns clasică intrigă obligatorie. În schimb, cît de slab e concepută această intrigă chiar de către autorii comici cei mai buni! Cît de neînsemnați sînt acești amorezi teatrali, cu inima lor de mucava!

AL TREILEA AMATOR DE ARTĂ Asta înseamnă că obiectul comediei trebuie să fie tot ceea ce este inferior? Și comedia să fie considerată drept un gen inferior?

AL DOILEA AMATOR DE ARTĂ Pentru cine se va uita numai la cuvinte, fără să le pătrundă sensul, așa și este. Dar elementul pozitiv și cel negativ, nu pot oare servi amîndouă aceluiași scop? Nu pot oare exprima amîndouă — și comedia și tragedia — același gînd mareț? Oare sufletul unui om josnic și necinstit, nu arată pînă în cea mai mică meandă a lui, cum trebuie să fie chipul omului cinstit? Oare toată îngrămădirea asta de josnicii, toate abaterile de la legi și dreptate nu ne arată lămurit ce ne cer nouă: legea, datoria și dreptatea? În mîinile unui medic iscusit, atît apa rece cît și cea fierbinte, vindecă cu același succes, aceleași boli. În mîinile unui scriitor cu talent, totul poate servi drept instrument al frumosului, cu condiția ca acest scriitor să fie călăuzit de înaltul gînd de a sluji frumosul.

AL PATRULEA AMATOR DE ARTĂ (*apropiîndu-se*) Cum poate fi slujit frumosul? Și despre ce vorbești, mă rog?

ÎNTÎIUL AMATOR DE ARTĂ Discuția a pornit de la comedie. Vorbim toți despre comedie în general, dar nimeni n-a spus încă nimic despre comedia asta nouă. Ei, ce spunei?

AL PATRULEA AMATOR DE ARTĂ Uite ce spun eu: se vede că autorul are talent, spirit de observație, mult simț comic și că întrebunțează o mulțime de situații adevărate, luate din viață. În genere însă, parcă i-ar lipsi ceva piesei acesteia. Parcă nu i-ai vedea nici intriga, nici deznodămîntul. E curios că autorii noștri comici nu se pot abține să se lege de stăpînire. Fără stăpînire nu-i chip să vezi la noi deznodămîntul nici unei comedii.

AL TREILEA AMATOR DE ARTĂ Asta e adevărat. Și, pe de altă parte, foarte firesc. Sîntem cu toții ai stăpînirii și cu toți în slujba ei. Interesele noastre sînt toate, mai mult sau mai puțin legate de stăpînire. Așa că nu-i nici o mirare ca acest lucru să se oglindească în operele scriitorilor noștri.

AL PATRULEA AMATOR DE ARTĂ Bine. Dacă-i așa, atunci legătura asta n-are decît să se vadă. Da' ce-i caraghios, este că nu-i piesă care să se isprăvească fără să se amestece stăpînirea. Stăpînirea trebuie să apară numaidecît, la fel cu fatalitatea inevitabilă din tragediile antice.

AL DOILEA AMATOR DE ARTĂ Ei vedeți? Asta înseamnă că așa ceva le vine în minte autorilor noștri de comedii chiar și fără de voie. Înseamnă că asta constituie un fel de caracter distinctiv al comediei noastre. Avem în fundul inimilor noastre o anumită credință tainică în stăpînire. Ei și? Nu văd nici un rău în asta! Dumnezeu să-i ajute stăpînirii să-și dea seama totdeauna și în orice împrejurare de menirea ei de a fi reprezentanta providenței pe pămînt, ca noi să credem într-însa, cum credeau cei din vechime în fatalitate și în justiția care lovea fărădelegile.

AL CINCILEA AMATOR DE ARTĂ Bună seara, domnilor. Peste tot nu aud decît cuvîntul «stăpînire». Comedia asta a stîrnit tot felul de discuții și de proteste...

AL DOILEA AMATOR DE ARTĂ Mai bine să vorbim despre discuțiile și protestele acestea la mine acasă, decît aici, în foierul teatrului *(pleacă)*
apar unul după altul, cîțiva domni onorabili, bine îmbrăcați

NR. 1 Așa e, așa e! Îmi dau seama că e adevărat și că la noi se întîmplă pe alocuri chiar și mai rău. Dar de ce e nevoie să le dai în vileag? Și cu ce scop anume? Asta-i întrebarea. La ce servesc aceste spectacole? Ce folos aduc? Asta vă rog să mi-o lămuriiți. Ce nevoie am eu să știu că în cutare loc sînt potlogari? Eu, pur și simplu... Eu, unul, nu înțeleg nevoia unor asemenea spectacole. *(pleacă)*

NR. 2 Nu. Asta nu-i o biciuire a năravurilor! Asta-i o batjocorire de gustătoare a Rusiei! Asta înseamnă să pui într-o lumină proastă însăși stăpînirea, pentru că a înfățișa niște funcționari proști și niște abuzuri care s-au nimerit să se petreacă în diferite clase ale societății, înseamnă a înfățișa însăși stăpînirea. Nici n-ar trebui să se permită asemenea spectacole. *(pleacă)*
(apar domnul A și domnul B. oameni cu ranguri destul de însemnate)

DOMNUL A. Nu vorbesc de asta. Dimpotrivă. Abuzurile trebuie arătate. Trebuie să ne vedem racilele. Eu nu împărtășesc deloc părerea multora din patrioții care s-au înflăcărât peste măsură. Numai că mie mi se pare că se desprinde din piesă multă tristețe...

DOMNUL B. Tare-aș dori să ascult observațiile unui om îmbrăcat foarte modest, care a stat în fotoliul de lângă mine... Uite-l!

DOMNUL A. Care e?

DOMNUL B. Chiar omul acesta, foarte modest îmbrăcat.

(adresîndu-se omului foarte modest îmbrăcat)

N-am isprăvit încă discuția al cărei început l-am găsit așa de interesant.

OMUL FOARTE MODEST ÎMBRĂCAT Vă mărturisesc că-mi pare foarte bine s-o continuăm. Chiar acum am auzit spunîndu-se că nimic nu-i adevărat în piesă, că toate nu-s decît batjocuri împotriva stăpînirii și a obiectivelor de la noi și că piesa nici n-ar trebui să fie reprezentată. Asta m-a silit să reconstitui în minte toată comedia și s-o cercetez cu de-amănuntul. Și recunosc că sensul comediei acesteia mi-a apărut acuma și mai semnificativ. După cum mi se pare mie, aici risul biciuiește mai presus de toate fățărnicia, acea mască de omenie sub care se ascund joshnicia și ticăloșia, șarlatanul care face mutră de om bine intenționat. Vă mărturisesc că am simțit o mare bucurie cînd am auzit cît de caraghios sunau în gura potlogarului acele cuvinte pline de intenții bune, încît toată lumea, începînd de la fotolii și pînă sus la galerie, și-a dat seama cît de grotescă era masca pe care și-o pusese. Și cînd te gîndești că mai sînt oameni care spun că asta nu trebuie să fie arătat pe scenă. Am auzit o observație făcută de un spectator, care după mine pare destul de cumsecade: «Ce-are să spună poporul cînd va vedea că la noi se fac astfel de abuzuri?»

DOMNUL A. Mă iertați, dar mi-am pus și eu, fără voie, întrebarea: «Ce-o să spună poporul nostru văzînd toate acestea?»

OMUL FOARTE MODEST ÎMBRĂCAT Ce-o să spună poporul?...

(se dă la o parte. Trec doi oameni îmbrăcați în niște caftane)

CAFTANUL ALBASTRU *(cătore cel cenușiu)* Au fost ei, voievozii, iuți de mină, dar cînd a venit judecat țarului, au sfeclit-o cu toții!

(amîndoi ies)

OMUL FOARTE MODEST ÎMBRĂCAT Ați auzit? Iată ce spune poporul.

DOMNUL A. Și ce spune?

OMUL FOARTE MODEST ÎMBRĂCAT Asta spune: «Au fost ei, voievozii, iuți de mină, dar cînd a venit judecata țarului au sfeclit-o cu toții!» Ați auzit dumnea-voastră cît e de credincios omul, instinctului și simțămîntului firesc care-l animă? Cît de bine vede ochiul omului celui mai simplu, cînd nu-i încețoșat de gînduri și teorii culese de prin cărți, ci-și scoate gîndurile și teoriile din însăși firea lui? Nu-i oare cît se poate de limpede că după o reprezentație ca asta, poporul are să capete și mai multă încredere în stăpînire? Da. Poporu-

lui îi trebuie reprezentații de acestea ! Ca să poată deosebi stăpînirea de organele ei executive proaste. Ca să vadă lumea că abuzurile nu vin de la stăpînire, ci de la cei care nu înțeleg ce le cere stăpînirea oamenilor, cum și de la cei care nu vor să răspundă chemării stăpînirii. Las' să vadă că stăpînirea este cumsecade, că ochiul ei, veșnic treaz îi supraveghează deopotrivă pe toți, că, mai tîrziu sau mai curînd, tot le va pune mîna în gît celor care calcă legea, cîntea și datoria sfîntă de om, și că vor păli înaintea ei toți cei cu cugetul necurat. Da ! Poporul trebuie să vadă reprezentații cum e asta. Vă rog să mă credeți că, dacă i s-a întîmplat să îndure mizerii și nedreptăți chiar pe pielea lui, are să iasă de la o reprezentație ca asta, mîngîiat și cu credința fermă în legea supremă, veșnic trează. Mi-a mai plăcut și altă observație, pe care am auzit-o « Proastă părere capătă poporul despre directorii lui ! » Acei care gîndesc așa își închipuie că poporul își vede directorii pentru prima oară aici, la teatru, și că dacă vreun potlogar de staroste are să-i strîngă în chingi la ei acasă, nu-și vor putea da seama de asta, decît venind la teatru. Drept e că dumnealor socotesc poporul prost ca o ciubotă, atît de prost încît nu e în stare să deosebească o plăcintă cu carne de una cu păsat. Nu zău, dar să știți că acum îmi pare chiar bine că n-a fost adus pe scenă un singur om cinstit. Omul are amor propriu: alături de o mulțime de trăsături de caracter proaste, arată-i măcar una singură bună, și el are să iasă din teatru plin de mîndrie. Da ! Bine că au fost arătate aici numai excepții și cusururi care, de tare ce sar în ochi, fac pe oameni nu numai să nu voiască să fie asemuiți cu asemenea excepții, pline de cusururi, dar li-e și rușine să recunoască că s-ar putea găsi printre ei așa ceva.

DOMNUL A. Există oare la noi oameni care seamănă leit cu aceștia ?

OMUL FOARTE MODEST ÎMBRĂCAT Dați-mi voie să vă răspund: Nu știu de ce, dar de fiecare dată cînd aud așa ceva, mă apucă tristețea. În trăsăturile feței dumneavoastră văd ceva care mă îndeamnă să fiu sincer, așa că pot vorbi deschis. Orice om își pune întîi întrebarea: « Pot oare exista asemenea oameni ? » S-a văzut, însă vreodată, ca cineva să-și pună și altă întrebare, de pildă: « Dar eu » ? Oi fi eu oare lipsit de toate aceste cusururi ? » Dar așa ceva nu se întîmplă niciodată. Niciodată ! Vedeți, am să vă vorbesc deschis. Am o inimă bună și mi-e plin sufletul de dragoste pentru oameni. De-ați ști dumneavoastră însă cît m-am zbatut și m-am chinuit să nu alunec și eu în tot felul de păcate

și s-o scrîntesc, cum se întîmplă, chiar fără voie, cînd trăiești printre oameni. Și atunci, cum aș putea veni eu acuma să vă spun dumneavoastră că n-aș avea deloc aceleași înclinații de care au rîs toți acum zece minute și de care am, rîs și eu ?

DOMNUL A. (*după cîteva clipe de tăcere*) Drept să-ți spun, vorbele dumitale m-au cam pus pe gînduri. Cînd îmi aduc aminte de asta și mă gîndesc cît de mîndri sîntem de educația noastră europeană și, în general cît de mult ne-a contrarefăcut această educație firea noastră cea adevărată, cînd îmi aduc aminte cu cîtă trufie și cu cît dispreț ne uităm la cei care n-au primit această șlefuială exterioară și, cum fiecare din noi se socotește aproape un sfînt, iar despre tot ce-i rău vorbește numai la persoana a treia, îți mărturisesc că fără voie mi se lasă o povară pe suflet . . . Dar, te rog, să-mi ierți indiscreția. Delaltfel, vina-i a dumitale. Dă-mi voie să aflu cu cine am plăcerea să vorbesc ?

OMUL FOARTE MODEST ÎMBRĂCAT Nu-s nici mai mult și nici mai puțin decît un angajat într-una din funcțiile în care au apărut personajele comediei. Nu-s venit aici din orașelul meu decît de trei zile.

DOMNUL B. Asta n-aș fi crezut-o niciodată ! Ei, și acum nu ți se pare jignitor să mai trăiești și să muncești alături de asemenea oameni ?

OMUL FOARTE MODEST ÎMBRĂCAT Jignitor ? Vă răspund numaidecît. Mărturisesc că de multe ori îmi pierdeam răbdarea. În orașelul nostru nu toți funcționarii erau cinstiți. De multe ori trebuia să mă dau cu capul de pereți, ca să pot face o treabă bună. Mă gîndeam chiar să mă las de slujbă. Dar tocmai acum, după ce-am văzut acest spectacol, simt în mine parcă o înviore și totodată venindu-mi puteri noi, ca să-mi urmez mai departe activitatea. Mă mîngîi cu gîndul că ticăloșia nu rămîne la noi ascunsă sau încurajată și că risul tuturor oamenilor cu sufletul nobil o distruge acolo, pe scenă chiar în fața lor. Mă mîngîi că pe undeva s-o fi afind o pană care n-o să ezite să scoată la iveală faptele noastre josnice, chiar dacă asta nu e de natură să măgulească mîndria națională, dar stăpînirea pe care o avem este destul de mărinimoasă ca să dea voie să li se azvîrle tuturor celor cu pricina, toată ticăloșia lor drept în ochi. Aceste gînduri îmi ajung ca să-mi dea rîvna să-mi văd mai departe de slujba mea folositoare.

DOMNUL A. Dă-mi voie să-ți fac o propunere. Ocup o slujbă de stat destul de însemnată și am nevoie de oameni cu sentimente nobile și cinstite. Îți propun un post unde să ai un cîmp de activitate larg, mult mai multe

avantaje și asta în afara locului de vază în care ai să te afli.

OMUL FOARTE MODEST ÎMBRĂCAT Îmi dați voie să vă mulțumesc din tot sufletul și din toată inima pentru această propunere a dumneavoastră și totodată să un primesc. Dacă simt că sînt folositor în locul pe care îl ocup, frumes ar fi din partea mea să-l părăsesc? Și cum l-aș putea părăsi dacă nu-s ferm încredințat că după mine n-ar veni cine știe ce pușlama care să înceapă să le facă oamenilor tot felul de mizerii? Dacă propunerea dumneavoastră a fost făcută ca o recompensă, dați-mi atuncea voie să vă spun că l-am aplaudat pe autorul piesei la fel cu toată lumea, dar nu l-am chemat la rampă. Ce altă recompensă merită? Dacă i-a plăcut cuiva piesa, o laudă. Cît privește autorul, el nu și-a făcut decît datoria. Ce-i drept, lucrurile au ajuns la noi așa de departe, încît oamenii se supără cu adevărat dacă nu-i bagi în seamă și nu-i răsplătești nu numai pentru că s-a întîmplat să facă te miri ce ispravă sau faptă de vitejie, dar chiar numai pentru a nu fi făcut nimănui o porcărie, în viața particulară sau la slujbă, lucru care îi face să se socoată Dumnezeu știe ce oameni plini de virtuți. « Mă rog, îți spune dumnealui, toată viața am trăit cinstit și aproape că n-am făcut ticăloșii. Cum se face că nu mi se dau nici ranguri, nici decorații?? » Nu! După mine, dacă cineva nu-i în stare să fie nobil sufletește fără să fie nevoie pentru asta de răsplată, atunci, eu unul, nu prea cred în noblețea lui. O astfel de noblețe nu face doi bani.

DOMNUL A. Nădăjduiesc, cel puțin, că n-ai să-mi refuzi prietenia dumitale. Iartă-mă că te supăr, dar îți dai și dumneata seama că asta-i numai din pricina stimei mele celei mai sincere. Dă-mi te rog, adresa dumitale.

OMUL FOARTE MODEST ÎMBRĂCAT Poftim adresa mea, dar fiți sigur că n-am să vă las să vă folosiți de ea, și chiar mîine dimineată voi veni eu la dumneavoastră. Mă iertați, dar n-am fost crescut în lumea mare și nu mă prea pricep cum să vorbesc... Dar să găsesc atîta atenție plină de mărinimie la un bărbat de stat, o asemenea năzuință spre mai bine... Dumnezeu să dea ca toți suveranii să fie înconjurați de astfel de oameni. *(pleacă în grabă)*

DOMNUL A. (întorcînd în mînă cartea de vizită) Mă uit la cartea asta de vizită, la numele ăsta necunoscut și mi se umple inima de bucurie. Impresia tristă pe care am avut-o la început, s-a risipit de la sine. Dumnezeu să aibe în paza lui Rusia noastră, atît de necunoscută nouă. Cînd te gîndești că un mărgăritar ca ăsta se ascunde

unde, uitat într-un colț al ei! Și poate că nu-i el singurul! Aceste mărgăritare sînt asemenea cristalelor scînteietoare ale unei roci de nestemate, risipite în granitul grosolan și întunecat. Întîmplarea care m-a făcut să întilnesc acest slujbaş, mi-a luminat sufletul, cum i s-a luminat și lui sufletul după reprezentarea comediei și m-a făcut să simt o mare mîngiere.

(cătore Domnul B.)

La revedere! Îți mulțumesc pentru prilejul pe care mi l-ai dat să-l cunosc. *(pleacă)*

DOMNUL V *(apropiîndu-se de Domnul B.)* Cu cine ai fost? Mi se pare că e ministru. Nu-i așa?

DOMNUL P. *(apropiîndu-se din altă parte)* Ia spune frate, ce-i asta? Cum de se poate așa ceva?...

DOMNUL B. Ce anume?

DOMNUL P. Cum de-a putut arăta toate acestea?

DOMNUL B. Și de ce nu le-ar fi arătat?

DOMNUL P. Ei, dar gîndește-te și tu! Cusururi și numai cusururi! Ce exemplu le dă spectatorilor?

DOMNUL B. Dar ce, a lăudat cusururile? Le-a arătat ca să-și bată lumea joc de ele.

DOMNUL P. Orice-ai spune, frate, dar unde-i ca să zic așa, respectul? Vezi, din pricina asta se pierde respectul pentru funcționari și pentru dregători.

DOMNUL B. Ba nu se pierde deloc respectul, nici pentru funcționari și nici pentru dregători. Se pierde numai respectul pentru acei funcționari care își îndeplinesc prost îndatoririle.

DOMNUL V. Îngăduiți-mi, totuși, să fac și eu o observație: Într-un fel oarecare, sînt și ele tot un oprobriu, care se întinde, mai mult sau mai puțin, asupra tuturor.

DOMNUL P. Întocmai! Uite asta voiam să i-o spun și eu. Și e adevărat că e un oprobriu care se cam întin-
Acum s-a dat la iveală, de pildă, ceva pe seama unui oarecare consilier titular, dar, pe urmă... mai știi, mă rog?... Au să înceapă să-i scuture și pe consilierii de stat.

DOMNUL B. Ei și Din moment ce persoana este inviolabilă. Dar ce se întîmple dacă eu am născocit un personaj și i-am atribuit unele cusururi, din cele pe care le avem și noi, și i-am dat un rang, care mi-a venit mie în cap din partea mea chiar și de consilier de stat? Și dac-aș spune, de pildă, că acest consilier de stat nu-i tocmai așa cum s-ar cuveni să fie, ce s-ar întîmpla? Nu s-ar întîmpla oare să nimerească o poamă ca ăștia și printre consilierii de stat?

DOMNUL P. Nu frate. Gluma devine prea din cale-afară! Cum poate ajunge o poamă, consilier de stat? Ei, unul

titular, treacă-meargă!... Dar chiar așa... E prea din cale-afară...

DOMNUL V. Decît să arăți părțile urite, de ce nu le-ai arăta pe cele bune, demne să fie imitate?

DOMNUL B. De ce?... Curioasă întrebare «de ce!». Întrebări de acestea se pot pune multe. De ce un tată, care a vrut să-și smulgă feciorul dintr-o viață dezordonată, nu și-a stricat gura degeaba și nu l-a muștrat, ci l-a dus mai bine într-un spital unde i-au fost arătate feciorului, groaznicele urmări ale unei vieți destrăbălate? De ce-a făcut-o?

DOMNUL V. Îngăduiți-mi să vă spun că acestea sînt într-un fel rănile noastre sociale, și că ele ar trebui mai degrabă să fie ascunse, decît arătate.

DOMNUL P. Asta-i adevărat. Sînt cu desăvîrșire de aceeași părere. La noi răul trebuie ascuns și nu dat în vileag.

DOMNUL B. Dacă nu spuneai dumneata asemenea vorbe, ci altul, aș fi zis că-l împinge ipocrizia, și nu dragostea curată pentru patria lui. După părerea dumitale ar trebui să acoperi aceste răni sociale, cum le numești dumneata, și să le tămăduiești în aparență, ca, deocamdată să nu se mai vadă. Iar dacă, înăuntrul, boala se întinde mai departe, n-are nici o însemnătate. N-are nici o însemnătate că boala poate răbufni prezentînd asemenea simptome că orice leac ar mai fi de prisos. Nu, n-are nici o însemnătate! Dumneata nu vrei să înțelegi că fără o spovedanie adîncă, făcută din toată inima, fără recunoașterea creștinească a păcatelor noastre, fără o exagerare a lor în ochii noștri, nu vom avea puterea să ne ridicăm deasupra lor, nu vom fi în stare să ne înălțăm sufletul mai presus de toate cîte le disprețuim în viață? Dumneata nu vrei să știi de asta. Din partea dumitale rămîna omul surd, petreacă-și viața în somnolență, insensibil nemișcat la orice, dezvețe-se să plîngă în adîncul inimii lui, adoarmă-și sufletul, încît nimic să nu i-l poată zgudui! Să am iertare, dar asta nu! Egoismul rece flutură pe buzele omului care rostește asemenea cuvinte, și nu dragostea curată și sfîntă pentru omenie!

(pleacă)

DOMNUL P. (după cîteva clipe de tăcere către Domnul V.) De ce taci? Ce zici de el? Ai auzit ce-a spus?

(Domnul V. tace)

(după o pauză) Poate să spună el ce vrea. Dar astea sînt totuși rănile noastre.

DOMNUL V. (aparte) bine că i-au venit pe limbă rănile astea, că de-acuma încolo are să tot pâlăvrăgească despre ele în dreapta și-n stînga.

DOMNUL P. Dacă-i așa, parcă eu n-aș avea o grămadă de spus? Ei, și ce-ar fi, mă rog, atunci?... Aha! Uite-l și pe prințul N. ! Ascultă prințule...

PRINȚUL N. Ce este?

DOMNUL P. Rămii o clipă —cu noi, să mai stăm de vorbă. Ce zici de piesă?

PRINȚUL N. E comică.

DOMNUL P. Spune-mi, totuși, cum se poate reprezenta așa ceva?

PRINȚUL N. Și de ce nu s-ar reprezenta?

DOMNUL P. Dar gîndește-te și tu. Cum se poate? Apare așa deodată pe scenă un excroc și ne vorbește despre rănile noastre...

PRINȚUL N. Cum ale noastre?

DOMNUL P. Rănile noastre, ca să zic așa, rănile societății.

PRINȚUL N. (înciudat) Și ce mă privesc pe mine? Păstrează-le! E timpul să plec acasă. (pleacă)

DOMNUL P. (urmează) Și ce bazaconii a mai spus. Auzi! Un consilier de stat, nemernic! Ei, să zicem unul titular, asta la urma urmei se mai poate întîmpla...

DOMNUL V. Hai să mergem! Ai flecărit destul. Cred că toți cei care au trecut pe aici, au aflat că ești consilier de stat (aparte) Sînt oameni care se pricep să murdărească toate. Cum au auzit o părere de la tine, o repetă. Și se pricep s-o facă așa de vulgară, încît îți crapă obrazul de rușine. Ai spus o prostie, care ar fi trecut nebagată în seamă. Ei bine, nu! Se găsește cîte un admirator sau un prieten, care o face încă și mai timpită și o lansează. Zău că te și apucă ciuda: parcă te-ar fi tăvălit în noroi.

(pleacă amîndoi)

Ies din sală un militar și un civil

CIVILUL Uite, așa sînteți dumneavoastră militarii. Spuneți: «Acestea trebuiau arătate pe scenă». Cînd e vorba de-un civil, sînteți gata să rîdeți cu hohote. Dar ia să se atingă cineva, fie cît de cît, de un militar, sau să spună numai că în cutare regiment ar fi niște ofițeri — fără să mai apuce să vorbească de înclinările lor vicioase — să spună numai atîta: că se află ofițeri care se poartă urît și au apucături necuviincioase. Atîta numai să spună, și v-ar fi deajuns ca să băgați o jalbă pînă la Consiliul de stat!

MILITARUL Ia-ascultă Drept cine mă iei dumneata? Desigur -or fi existînd și printre noi anumiți donchișoși dar te rog să mă crezi că mai sînt și o sumedenie de oameni cu adevărat judicioși, care să se bucure de cîte unul care minjindu-și gradul e făcut de ris față de toată lumea. Unde vezi dumneata aicea jignire?

Aduceți-l, aduceți-l numai pe scenă! Sîntem gata să venim să-l vedem, chiar în fiecare seară!

CIVILUL (*aparte*) Așa strigă oamenii totdeauna: «Aduceți-l, aduceți-l!» Dar cînd îl aduci se supără.

(*pleacă amîndoi*)

Se ivesc alți doi cu scurtă

ÎNTIUL OM CU SCURTĂ Franțuji, de pildă, au și ei așa ceva, numai că ei toate acestea le învîrtesc foarte drăguț. Tii minte, cum a fost la vodevilul de aseară? S-a dezbrăcat, s-a culcat în pat, a întins mîna după un castron de salată, de pe masă, și l-a vîrît sub pat. Decent n-o fi asta, însă-i drăguț. Poți privi foarte bine... Nu te jignesc deloc... Nevas-tă-mea și copiii se duc în fiecare seară la teatru. Aicea însă, treabă-i asta? Un ticălos, un moic pe care nu l-aș primi nici în anticameră, se trîntește în pat cu cizme cu tot, cască sau se scobește în dinți. Nu zău, ce înseamnă asta? Ce-i porcăria asta?

CEALALTĂ SCURTĂ La franțuji e altceva. Acolo-i societate, mon cher. La noi așa ceva nu-i cu puțință. La noi, autorii sînt lipsiți de orice cultură, pentru că cea mai mare parte dintr-înșii sînt educați în seminarii. Și au slăbiciune pentru băutură și pentru desfrîu. Uite pînă și la valetul meu venea în vizită un autor din ăștia Ei, cum ai vrea dumneata atunci să aibă idee de ce-i societatea bună?

(*pleacă amîndoi*)

O DOAMNĂ DIN LUMEA MARE (*isotită de doi bărbați, unul în frac, celălalt în mundir*) Ce fel de oameni ne arată? Cr fel de oameni! Măcar unul să mă fi atras!... De ce oare nu se scrie la noi așa cum scriu de pildă, francezii? Cum scria de pildă Dumas sau ceilalți? Nu cer modele de virtute. Pot să arate din partea mea și o femeie care să nu țină calea cea dreaptă, care să-și înșele băbatul și care, să zicem că s-ar lăsa în voia unei iubiri cum nu se poate mai desfrîinate și mai de neîngăduit... Dar să mi-o arate în chip atrăgător, așa ca să-mi fie dragă și s-o compătinesc... Dar aici, toate personajele sînt unul mai dezgustător decît altul.

DOMNUL ÎN MUNDIR Da, e trivial. Trivial!

DOAMNA DIN LUMEA MARE Spune-mi, te rog, de ce la noi în Rusia totul e încă așa de trivial?

DOMNUL ÎN FRAC Sufletul meu, am să-ți spun pe urmă de ce-i trivial. Deocamdată aud că ne-a sosit trăsura.

(*pleacă*)

Apare un grup de trei bărbați

ÎNTIUL BĂRBAT Și de ce n-ai rîde? De ris, poți rîde.

Dar ce fel de obiect de batjocură pot fi cusururile și abuzurile? Unde-i aici batjocura?

AL DOILEA BĂRBAT Dar de ce-ai vrea să-și bată joc? Poate de virtuțile și de meritele oamenilor?

ÎNTIUL BĂRBAT Nu, dragul meu. Asta nu-i subiect de comedie. Însă, orice ai spune, ele lovesc întrucîtva și în stăpînire. Parcă n-ar mai fi și alte subiecte despre care s-ar putea scrie...

AL DOILEA BĂRBAT Și care-s aceste «alte subiecte»?

ÎNTIUL BĂRBAT Puține întîmplări caraghioase se petrec în lumea mare? Să zicem de pildă, că am ieșit la plimbare pe Aptekarski Ostrov, iar vizitiul m-a dus tamnesam în cartirul Viborg sau spre minăstirea Smolnii. Nu-s atîtea înlănțuiri caraghioase pe care le poate născoci cineva?

AL DOILEA BĂRBAT Va să zică dumneata vrei să-i răpești comediei orice înțeles adînc? Și de ce vrei, să-i stabilești numaidecît o lege? Sînt o sumedenie de comedii tocmai în genul care-ți place dumitale. De ce n-ai admite să fie și două-trei în genul aceleia reprezentate în seara asta? Dacă-ți plac numaidecît comediiile despre care vorbești, n-ai decît să te duci la anumite teatre. Poți vedea în fiecare seară o piesă în care unul se ascunde după un scaun, iar altul îl scoate de acolo, trăgîndu-l de picior.

AL TREILEA BĂRBAT Ascultă! Nu-i chiar așa. Orice glumă își are o margine. Sînt unele lucruri de care nu se cuvine să rîzi, care-s socotite, în felul lor, drept sfinte.

AL DOILEA BĂRBAT (*aparte, c-un zîmbet amar*) Așa se întîmplă totdeauna în viață. Dacă-ți bați joc de ceva cu adevărat nobil, care face parte din sfînta sfîntelor sufletului, n-o să-ți sară nimeni în cap. Apucă-te, însă numai să rîzi de-un viciu, de ceva josnic, și-ai să vezi pe toți cum încep să strige: «își bat joc de tot ce-i mai sfînt!»

ÎNTIUL BĂRBAT Ei, vezi? Văd că te-ai convins și tu: taci chitic. Crede-mă, nu se poate să nu fii convins. Asta-i adevărul. Sînt un om obiectiv și de aceea îți spun, nu că ar fi... ci pur și simplu că așa ceva nu este un subiect de comedie. Nu-e ceva de care să se ocupe un autor (*pleacă*)

AL DOILEA BĂRBAT (*aparte*) Mărturisesc că pentru nimic în lume n-aș vrea să fiu în pielea autorului. Pofitim de mulțumește toată lumea. Dacă alegi niște întîmplări neînsemnate din lumea mare, toți au să spună: «Scrie lucruri ieftine. Îi lipsește un țel moral, adînc «Apucă-te de alege un subiect care să aibă cituși de

puțin un scop moral serios și au să țipe: «Asta nu-i treaba lui. Mai bine s-ar apuca să scrie fleacuri!»

(pleacă și el)

O doamnă tânără din înalta societate însoțită de bărbatul ei

BĂRBATUL Trăsura noastră nu poate să fie departe, așa că vom putea pleca repede.

DOMNUL N. *(apropiindu-se de doamnă)* Ce-mi văd ochii! Ați venit să vedeți o piesă reusească?

DOAMNA CEA TÎNĂRĂ Ce are a face? N-ai vrea să spui că nu-s patriotă?

DOMNUL N. Ei, dacă-i așa, nu cred că patriotismul dumneavoastră să fie chiar atât de satisfăcut. Cred că tunați împotriva piesei!

DOAMNA CEA TÎNĂRĂ Ba deloc. Găsesc că are multe lucruri foarte adevărate. Am ris din toată inima.

DOMNUL N. Dar de ce-ați ris? Nu cumva pentru că vă place să rîdeți de tot ce-i rusesc.?

DOAMNA CEA TÎNĂRĂ Am ris că era pur și simplu comic. Pentru că au fost scoase la iveală ticăloșia și josnicia, care, în orice haină s-ar găti, și nu într-o capitală de district, ci chiar și aici, în jurul nostru, rămîn aceeași ticăloșie și josnicie. Uite de ce-am ris.

DOMNUL N. Am vorbit cu o doamnă foarte deșteaptă care mi-a spus că și ea a ris, cu toate că piesa a întristat-o.

DOAMNA CEA TÎNĂRĂ Nu mă interesează ce a simțit doamna aceea deșteaptă a dumneavoastră. Nervii mei nu-s chiar așa de sensibili și mă bucur de câte ori am prilejul să pot rîde de ceva comic în sine. Știu că unii din noi sînt gata oricînd să ridă de nasul strîmb al cuiva, dar le lipsește curajul să ridă de sufletul lor strîmb.

(Venind de sus se ivește altă doamnă, tot tînără cu bărbatul ei.)

DOMNUL N. Iată că vine prietena dumneavoastră. Vreau să știu și părerea ei asupra comediei.

(cele două doamne își strîng mîna)

PRIMA DOAMNĂ Te-am văzut de departe cum rîdeai.

A DOUA DOAMNĂ Dar cine n-a ris? Toată lumea a ris.

DOMNUL N. N-ați simțit nici o tristețe?

A DOUA DOAMNĂ Ca să vă spun drept: eu, da! M-am simțit cam tristă. Știi că toate acestea-s foarte adevărate. Am văzut chiar eu multe lucruri asemănătoare. Totuși m-a apăsător pe suflet.

DOMNUL N. Înseamnă atunci că nu v-a plăcut comedia?

A DOUA DOAMNĂ Cine a spus așa ceva? V-am spus doar că am ris din toată inima și chiar mai mult decît alții. Unii au crezut poate că-am înnebunit... Dar

m-a dezamăgit, pentru că voiam să mă odihnesc, văzînd măcar un singur personaj bun. Această abundență, ba chiar prisosință, de josnicii...

DOMNUL N. Supneți, spuneți!

A DOUA DOAMNĂ V-aș ruga să-l sfătuiți pe autor să ne arate măcar un singur om cinstit. Spuneți-i că-l rugăm s-o facă și ar nimeri-o mai bine.

BĂRBATUL PRIMEI DOAMNE Ba te rog să nu-l sfătuiți deloc așa. Doamnelor le place să se găsească numai-decît un cavaler care să le spună cu fiecare cuvînt cîte ceva despre noblețea sufletului, chiar de-o fi să întrebuițeze cele mai banale expresii.

A DOUA DOAMNĂ Nu e deloc așa. Cît de puțin ne cunoașteți! Asta-i slăbiciunea dumneavoastră: numai dumneavoastră vă place să vi se împuie urechile cu vorbe și discuții despre noblețea sufletului. Am auzit părerea unuia dintre dumneavoastră, un grăsun, care țipa așa de tare, încît a făcut pe toți să întoarcă capul spre el. Striga că cele spuse pe scenă ar fi calomnii și că asemenea josnicii și ticăloșii nu se întîmplă niciodată la noi. Și cine credeți că era? Cel mai josnic și mai ticălos dintre oameni, gata să-și vindă sufletul cugetul și tot ce vreți. Numai că nu doresc să-i spun numele.

DOMNUL N. Haide, spuneți cine era?

A DOUA DOAMNĂ De ce să vă spun? Mai ales că nu era singurul. Am auzit mereu strigîndu-se în jurul nostru: «E o batjocură cruntă împotriva Rusiei, batjocură împotriva stăpînirii! Cum de s-a dat voie la așa ceva? Ce-are să spună poporul?» Și de ce, mă rog, țipau? Fîndcă într-adevăr gîndeau și simțeau acest lucru? Să am iertare. Au făcut-o ca să stîrnească vîlvă și ca să fie oprită piesa. Se prea poate să fi găsit în piesă cîte ceva care li se potrivea întocmai. Iată cum sînt cavalerii dumneavoastră, în carne și-n oase, nu cei de pe scenă.

BĂRBATUL PRIMEI DOAMNE Văd că ești gata să te infurii!

A DOUA DOAMNĂ Da, sînt furioasă, chiar foarte furioasă. Și nu poți să nu fii, cînd vezi cum se ascunde ticăloșia sub tot felul de măști.

BĂRBATUL PRIMEI DOAMNE Ei da! Dumneavoastră ați vrea să apărați numai-decît un cavaler, care să sară peste o prăpastie chiar cu riscul să-și rupă gîtul...

A DOUA DOAMNĂ Ba vă rog să mă iertați.

BĂRBATUL PRIMEI DOAMNE Bineînțeles! Ce-i trebuia unei femei? Pentru femei viața trebuie să fie veșnic idilă...

A DOUA DOAMNĂ Nu, nu și nu! Sînt gata să spun de-o sută de ori: nu! E o concepție veche și vulgară pe care ni-o tot aruncați în spinare. Femeia are mult mai multă generozitate decît bărbatul. Ea nu e în stare și nici n-are puterea să facă toate ticăloșiile și murdăriile pe care le faceți dumneavoastră bărbații și nu poate privi cu nepăsare josniciile așa cum le priviți dumneavoastră. Femeia are destulă noblețe, ca să spună adevărul cu glas tare, fără să rotească ochii în toate părțile ca să vadă dacă a plăcut sau nu ce-a spus, fiindcă simte că trebuie să le spună. Ce e josnic, rămîne josnic, oricît l-ați ascunde și oricare ar fi forma sub care l-ați înfățișat. E josnic, josnic, josnic!

BĂRBATUL PRIMEI DOAMNE Cum văd eu, v-ați infuriat de-a binelea.

A DOUA DOAMNĂ Fiindcă sînt sinceră și nu pot suferi să aud pe cineva spunînd neadevăruri.

BĂRBATUL PRIMEI DOAMNE Lăsați supărarea și mai bine întindeți-mi mîna. Am glumit.

A DOUA DOAMNĂ Nu m-am supărat deloc. Poftim mîna.
(*adresîndu-se către N.*)

Sfătuiți-l vă rog pe autor să arate în comedia lui măcar un om cinstit și cu sufletul nobil.

DOMNUL N. Dar cum s-o fac? Dacă zugrăvește un om cinstit și acest om cinstit va semăna totuși cu un erou de teatru?

A DOUA DOAMNĂ Nu. Dacă autorul simte adînc și puternic eroul lui nu poate fi o marionetă.

DOMNUL N. Nu cred să fie o treabă tocmai ușoară.

A DOUA DOAMNĂ Spuneți mai bine că autorul dumneavoastră nu sesizează destul de adînc și destul de puternic toate frămîntările sufleteste.

DOMNUL N. Ce vă face să credeți asta?

A DOUA DOAMNĂ Un om care ride întruna, nu poate avea sentimente prea înalte. Nu i-e dat să cunoască ceea ce poate simți numai o inimă afectuoasă.

DOMNUL N. Asta-i bună. Atunci după părerea dumneavoastră autorul n-ar fi un om cumsecade?

A DOUA DOAMNĂ Vedeți? Mi-ați răstălmăcit cuvintele! N-am spus deloc că autorul comic ar fi lipsit de noblețe și că n-ar avea în privința cinstei, o concepție solidă din toate punctele de vedere. Spun numai că n-ar putea... smulge o duioșie din adîncul inimii, sau să aibă pentru cineva o dragoste puternică, din tot sufletul.

BĂRBATUL CELEI DE A DOUA DOAMNE Cum poți spune asta cu atîta siguranță?

A DOUA DOAMNĂ Pot! Fiindcă știu. Toți oamenii care au rîs sau au fost zeflemești, toți au fost ambițioși și

aproape toți sînt egoiști. Evident egoismul lor este plin de noblețe, dar tot egoism este.

DOMNUL N. Înseamnă că dumneavoastră preferați categoric genul de creație în care nu intervin decît aspirațiile înalte ale omului?

A DOUA DOAMNĂ Desigur! Astfel de opere le voi considera totdeauna mai presus decît pe celelalte. Și recunosc că am și o încredere sufletească mai mare în autorii lor.

BĂRBATUL PRIMEI DOAMNE (către domnul N.) Nu vedeți că ne întoarcem de unde am pornit? Așa le place femeilor. Ele găsesc totdeauna cea mai banală tragedie mai presus decît cea mai nostimă comedie, chiar numai pentru simplul fapt că-i tragedie.

A DOUA DOAMNĂ Dacă nu taci mă supăr iar.
(*către domnul N.*)

Spune și dumneata: n-am dreptate? Autorul de comedii trebuie să aibă o inimă de gheață.

BĂRBATUL CELEI DE A DOUA DOAMNE Sau dimpotrivă, trebuie să fie un înflăcărat. Pentru că ironia și satira se pot naște și ele din ardoare.

A DOUA DOAMNĂ Ei, dar ce înseamnă asta? Înseamnă că pricina care a dat naștere acestor opere era totuși furia, înverșunarea, indignarea, care pot avea chiar o justificare din toate punctele de vedere. Dar nu văd nici un element care să pledeze pentru ideea că opera a fost creată numai din mare dragoste pentru omenire. Adică din dragoste. Am dreptate?

DOMNUL N. Aveți!

A DOUA DOAMNĂ Acum spune-mi te rog, seamănă autorul comediei cu portretul pe care i l-am făcut?

DOMNUL N. Cum să vă spun? Nu-l cunosc chiar așa de bine încît să-i pot analiza sufletul. Dar dacă stau mă gândesc la tot ce am auzit despre el, cred că trebuie să fie un egoist, sau un om căruia îi sare foarte ușor țandăra.

A DOUA DOAMNĂ Vedeți? Știam asta!

PRIMA DOAMNĂ Dacă stau și judec mai bine, poate că nici eu n-aș fi vrut ca autorul să fie un egoist.

BĂRBATUL PRIMEI DOAMNE Vine valetul nostru. Înseamnă că ne așteaptă trăsura. La revedere!
(*strînge mîna doamnei a doua*)

Veniți la noi să luăm ceaiul împreună?

PRIMA DOAMNĂ (*în timp ce pleacă*) Te rog să vii!

A DOUA DOAMNĂ Venim numaidecît.

BĂRBATUL CELEI DE A DOUA DOAMNE Mi se pare că a tras și trăsura noastră.
(*pleacă și ei. În urma lor apar doi spectatori*)

ÎNȚIUL SPECTATOR Uite ce te-ai ruga să-mi lămurești: de ce, dacă analizezi fiecare episod, fiecare personaj și fiecare caracter în parte vezi că toate sînt adevărate, vii, luate din viață, dar în acelaș timp contopite laolaltă alcătuiesc ceva disproporționat, exagerat și grotesc în așa fel încît ieșind de la teatru, îți pui fără să vrei întrebarea: să fie pe lume oameni ca aceștia? Oricum, nu pot spune despre ei c-ar fi niște nemernici.

AL DOILEA SPECTATOR Dar nu-s ciuși de puțin nemernici. Sînt cum se spune: nici negru ca păcura, dar nici alb ca zăpada.

ÎNȚIUL SPECTATOR Și-apoi mai este ceva: această ingrămădire uriașă de fapte, acest prisos de detalii nu sînt și ele oare niște cusururi ale comediei? Spune-mi și mie unde există o societate care să fie alcătuită numai din asemenea oameni și în care să nu fie jumătate sau măcar o parte din ei cumsecade? Dacă o comedie pretinde să fie imaginea și oglinda vieții noastre obștești, atunci s-o oglindească cu tot adevărul ei.

AL DOILEA SPECTATOR Eu cred în primul rînd că această comedie nu este o imagine a vieții, ci mai degrabă un frontispiciu. Ai văzut doar și dumneata că și acțiunea, și locul acțiunii, sînt amîndouă inchipuite. Altfel autorul n-ar fi făcut erori și n-ar fi întrebuițat anacronisme care bat la ochi, n-ar fi pus în gura unora din personaje anumite vorbe care, după rangul pe care îl ocupă și felul lor de a vorbi, nu li se potrivesc. Numai un om care își pierde ușor capul, poate lua la prima vedere drept un personaj tipic pe cineva care n-are nici măcar umbră de caracter tipic, pe cineva ale cărui trăsături le au, mai mult sau mai puțin, toți oamenii. Comedia asta e un amalgam în care s-au scurs de prin toate colțurile Rusiei tot soiul de excepții ale realității, ră-tăciți și șperțari meniți să servească un singur țel și anume acela de a provoca spectatorului o scîrbă adîncă și plină de nobilă indignare față de o grămadă de lucruri, mai mult sau mai puțin josnice. Impresia este aici și mai puternică, din pricină că nici unul din personajele aduse în scenă nu și-a pierdut chipul omenesc. Omenescul lor este prezent tot timpul și asta te face să te cutremuri adînc, pînă în străfundul inimii. Și în timp ce rîde, spectatorul își întoarce fără voie capul îndărăt, parc-ar simți pe undeva, aproape de el, ceva de care a ris, și se uită în toată clipa cu grijă în jurul lui nu cumva acel ceva să i se furișeze în suflet. Cred că autorul se amuză grozav auzind ce i se reproșează «De ce eroi și personajele lui nu sînt deloc atrăgători?», cînd el și-a dat dinadins toată silința să-i facă odioși. De era

să pună în comedia lui un singur personaj cinstit și l-ar fi făcut cît se poate de atrăgător, toți spectatorii, pînă la unul, ar fi trecut de partea acestui personaj cinstit și ar fi uitat de celelalte personaje care i-au speriat așa de tare. Și poate că aceste figuri nu i-ar fi urmărit pînă la sfîrșitul spectacolului ca niște ființe vii, iar spectatorul n-ar fi plecat acasă cu tristețea în suflet, întrebîndu-se «E cu puțință oare să existe asemenea oameni?»

ÎNȚIUL SPECTATOR Ai dreptate! Dar oamenii nu pot înțelege asta așa, dintr-o dată.

AL DOILEA SPECTATOR E foarte firesc: sensul lăuntric se lămurește totdeauna mai tîrziu. Și cu cît sînt mai vii și mai strălucitoare figurile în care s-a întruchipat cîte o fărîmă din miezul piesei, cu atît mai mult captează atenția tuturor. Numai dacă le pui aceste figuri una lîngă alta, ajungi să înțelegi concluzia și sensul operei. Dar nu oricine poate să adune aceste figuri la un loc, să le descifreze și să le silabisească repede. Așa că, multă vreme lumea n-o să vadă decît figurile disperate. Ascultă aici — ți-o spun de pe acuma — n-are să fie orășel, capitală de județ în Rusia, care să nu se supere și să nu susțină cu hotărîre că piesa e o satiră răutăcioasă, trivială și josnică, o născocire, care lovește în toată lumea.

(pleacă amîndoi)

UN OM CU FUNCȚIE Piesa este e o scornitură trivială și josnică, o satiră, un pamflet.

ALT OM CU FUNCȚIE Înseamnă că acuma n-a mai rămas nimic în picioare, nici legi, nici dregătorii. Înseamnă că uniforma pe care o port, este o otreapă pe care nu-mi rămîne decît s-o lepăd.

(doi tineri vin în fugă)

ÎNȚIUL TÎNĂR Ei! Toți s-au supărat! Am auzit astă-seară atîtea vorbe, încît am ajuns că numai utîindu-mă la mutra cuiva să pot ghici ce gîndește despre piesă.

AL DOILEA TÎNĂR Să-mi spui ce gîndește, de pildă asta...

ÎNȚIUL TÎNĂR Care? Acela care își pune mantaua?

AL DOILEA TÎNĂR Da!

ÎNȚIUL TÎNĂR Uite ce gîndește: «Pentru o comedie ca asta se cuvine să fii trimis la Nercinsk...» Mi se pare că a început să se urnească și poporul de la galerie. Se vede că s-a isprăvit și vodevilul. Au să dea buzna raznocinții¹... Hai să plecăm.

Revoluționari democrați, reprezentanți culți ai burgheziei liberale și democrate din Rusia, în a doua jumătate a secolului XIX-lea care aparțineau funcționării, micii burphezii, negustorimii și tărănimii. (N. red. rom.)

(zgomotul crește. De pe scări coboară lumea în fugă. Aleargă oameni îmbrăcați în șube, cu scurte îmblănute și cu căciuli pe cap, negustori cu caftane nemțești și cu poalele lungi, oameni cu triconruri pe cap, cu panase și mantale de tot soiul, de șiac și cazone, ponsite sau elegante, cu gulere de biber. Mulțimea împinge pe domnul care tocmai își îmbrăca mantaua. Domnul se dă deoparte și continuă să se îmbrace. În mulțime se ivesc domni și funcționari de tot soiul. Valeți în livrele fac loc cucoanelor. Se aude strigătul unei femei: Doamne dumnezeule! mă strivesc din toate părțile »

UN TÎNĂR FUNCȚIONAR PREA HOTĂRÎT *(apropiindu-se de domnul care își pune mantaua)*
Să-mi dea voie excelența voastră să-i țin mantaua.
DOMNUL CU MANTAUĂ A, bună-seara! Aici erai?
Ai venit și tu să vezi piesa?
FUNCȚIONARUL CEL TÎNĂR Da, excelența voastră.
I-a zugrăvit cu mult haz!
DOMNUL CU MANTAUĂ O aiureală. N-are nici un haz!
FUNCȚIONARUL CEL TÎNĂR Aveți dreptate, excelența voastră: nici un haz, dar absolut nici unul!
DOMNUL CU MANTAUĂ Pentru așa ceva, autorul merită să fie biciuit, nu lăudat.
FUNCȚIONARUL CEL TÎNĂR Aveți dreptate, excelența voastră
DOMNUL CU MANTAUĂ Păcat că se dă tineretului voie să vină la teatru.
N-are ce învăța de aici! Parcă te văd miine la birou debitînd obrăznicii.
FUNCȚIONARUL CEL TÎNĂR Se poate, excelența voastră? ... Să-mi dea voie excelența voastră să-i fac loc să treacă.
(înghiontește cînd pe unul, cînd pe altul, către mulțime)
Dați-vă la o parte că trece domnul general!
(apropiindu-se cu un respect exagerat de doi domni îmbrăcați cu eleganță)
Domnilor, vă rog să aveți bunătatea să lăsați pe domnul general să treacă.
(Domnii bine îmbrăcați se dau la o parte)
ÎNȚIUL DOMN BINE ÎMBRĂCAT Nu știi cine-i generalul? Pare să fie cineva de seamă.
AL DOILEA DOMN BINE ÎMBRĂCAT Nu știu. Nu l-am mai văzut niciodată.
UN FUNCȚIONAR MAI GURALIV *(care din spate, de unde stă, se amestecă în vorbă)*
Nici mai mult nici mai puțin decît consilier de stat.
După slujbă, e socotit de clasa patra. Dar ce noroc pe capul lui! În cincisprezece ani a primit ordinel

Vladimir, Anna și Stanislav, are trei mii de ruble leafă, două mii indemnizație, afară de diurnele de la consiliu, de la comisii și de la departament.

DOMNII BINE ÎMBRĂCAȚI *(unul altuia)* Hai să mergem!
(pleacă amîndoi)

FUNCȚIONARUL CEL GURALIV Trebuie să fie niște feciori de bani gata. Cred că-s de la Colegiul afacerilor externe. Mie nu-mi plac comediile. Mai degrabă tragediile. *(pleacă)*

UN GLAS DIN MULȚIME Vai, ce e năvala asta de lume?
UN OFITER *(cu o doamnă la braț, făcîndu-și loc)* Ce vă împingeți așa, bărboșilor? Nu vedeți că sînt cu o doamnă

UN NEGUSTOR *(și el cu o doamnă la braț)* Păi și eu sînt cu o doamnă.

UN GLAS DIN MULȚIME O vezi — o vezi? Uite că și-a întors capul, S-a mai urîțit, dar s-o fi văzut acum trei ani...

DIFERITE GLASURI Auzi?... I-a oprit restul de trei grivine... Urîtă piesă! Groaznic de urîtă! — Nostimă piesă! — Ce te bați în sufletul meu?

UN GLAS DINTR-UN CAPĂT AL MULȚIMII Toată istoria asta-i o năzdrăvănie! Unde s-a putut întîmpla așa ceva? Poate numai în Ciukotka.

UN GLAS DIN CELĂLALT CAPĂT O întîmplare la fel, dar știți absolut la fel, s-a petrecut și în orașelul nostru. Bănuiesc că autorul, chiar dacă n-a fost acolo, a auzit de întîmplarea asta.

GLASUL UNUI NEGUSTOR Vedeți dumneavoastră, aici chestiunea se pune mai mult din punct de vedere moral. Sînt, de bună seamă, ca să zic așa, tot felul de oameni. Dar gîndiți-vă și dumneavoastră că așa ceva i se poate întîmpla cîteodată chiar și unui om cinstit. Cit despre moralitate, așa ceva se poate întîlni și la nobil.

GLASUL UNUI OM CARE ARE MENIREA DE A-I AȚIȚA PE ALȚII Autorul trebuie să fie o bestie, un șmecher, uns cu toate alifiile trecut prin ciur și prin dîrmon și nu-i lucru să nu-l știe.

GLASUL UNUI FUNCȚIONAR MALIȚIOS DAR SE PARE CU EXPERIENȚĂ Ce să știe? Știe pe dracu'. Și minte... minte... nevoie mare! Tot ce-a scris, sînt numai minciuni. Iar bacșișurile nici nu se iau așa. Fiindcă dacă e să vorbim de mită, parcă așa se ia? ...

GLASUL UNUI ALT FUNCȚIONAR DIN MULȚIME Ce tot îndrugi dumneata că-i comic și iar că-i comic? Știi de ce-i comic? Fiindcă toate personajele sînt ființe, în carne și-n oase. Autorul și-a scos pe scenă, în piesa asta, toate bunicile și mătușile. Uite de asta-i comică!

GLASUL UNUI NECUNOSCUȚ Stai, că mi-a șterpelit cineva fularul!

(doi ofițeri care s-au recunoscut în mulțime își vorbesc peste capetele omanilor)

ÎNȚIUL OFIȚER Michel, te duci... acolo?

AL DOILEA OFIȚER Acolo!

ÎNȚIUL OFIȚER Atunci, vin și eu!

UN FUNCȚIONAR CU ÎNFĂȚIȘARE DE OM ÎNSEMNAT Eu unul aș interzice orice lucru nou! Nimic nu trebuie să se tipărească. Folosește-te de cultură, citește, dar să nu scrii! S-au scirs pînă acuma destule cărți. Nu-i nevoie de mai multe!

UN GLAS DIN MULȚIME Păi, dacă-i ticălos, e ticălos... Dacă nu era ticălos, nu ridea nimeni de el.

UN DOMN CHIPEȘ ȘI VOINIC (vorbește cu înflăcărare unui alt domn mărunțel și șters) Moralitatea! Suferă moralitatea. Asta-i lucrul cel mai grav!

DOMNUL CEL ȘTERS DAR CAM VENINOS Și morala e tot ceva relativ.

DOMNUL CEL CHIPEȘ Ce înțelegi dumneata prin cuvîntul relativ?

DOMNUL CEL ȘTERS DAR CAM VENINOS Că fiecare măsoară moralitatea după el însuși. Unul numește moralitate cînd cineva scoate pălăria înaintea lui pe stradă; altul numește moralitate să te faci că plouă cînd fură; al treilea — serviciile pe care i le faci amantei lui. Cum vorbește, de pildă, fiecare din noi cu subalternii lui? De sus. « Dragă domnule, caută de-ți fă datoria față de Dumnezeu, de țară și de patrie! » Iar tu n-ai decît să-ți alegi singur pe acela față de care îți faci datoria. Dealtfel lucruri de astea se cam petrec numai în provincie. În capitală nu se întîmplă așa ceva. N-am dreptate? Și chiar dacă se alege cineva în trei ani cu vreo două rînduri de case, de unde i se trag? Nu din muncă cinstită?

DOMNUL CEL CHIPEȘ ȘI VOINIC (aparte) Ca să vezi! E mai slut ca dracul, dar are o limbă, ca de șarpe.

DOMNUL CEL ȘTERS, DAR CAM VENINOS (dă cu cotul unui ins pe care nici nu-l cunoaște și-i spune, arătîndu-i-l cu capul pe domnul cel chipeș) Patru case are! Pe aceeași stradă. În șase ani au răsărit din pămînt una lîngă alta. Ai văzut dumneata ce efect are cîntea asupra puterii de germinație! Ce zici de asta?

NECUNOSCUȚUL (plecînd grăbit) Mă iertați, n'am auzit nimic.

DOMNUL CEL ȘTERS DAR CAM VENINOS (dînd cu cotul unui necunoscut de alături) Ce spui dumneata de cum s-a răspîndit de la un timp, la noi în oraș, surzenia? Uite ce înseamnă o climă umedă și nesănătoasă.

NECUNOSCUȚUL DE ALĂTURI Da. Bîntuie și gripa. Mi-au zăcut toți copiii.

DOMNUL CEL ȘTERS DAR CAM VENINOS Da, bîntuie și gripa, și brînca, și surzenia. se pierde în mulțime)

(o discuție într-un grup care stă de o parte)

ÎNȚIUL DOMN Se spune că o chestiune asemănătoare i s-ar fi întîmplat chiar autorului. Cică ar fi stat la închisoare într-un orășel oarecare, pentru niște datorii...

UN DOMN DIN ALTĂ PARTE A GRUPULUI (amestecîndu-se în vorbă) Nu la pușcărie. A fost închis într-un turn. L-a văzut lumea care trecea pe acolo. Oamenii spuneau că era ceva nemaipomenit. Închipuiți-vă și dumneavoastră: poetul stătea în vîrfurile unui turn strașnic de înalt, în jur numai munți, vederea era minunată, iar el recita, de acolo de sus, versuri. Nu-i așa că asta-i dovada unei trăsături distincte a scriitorului?

UN DOMN CU FIREA POZITIVĂ Autorul ăsta trebuie să fie om deștept.

UN DOMN CU FIREA NEGATIVĂ Ba nu-i deloc deștept! Știu că era undeva, într-o slujbă și că erau cît pe ce să-l dea afară, pentru că nu era în stare să scrie nici măcar o jalbă.

UN MINCINOS FĂRĂ ALTĂ ÎNSUȘIRE Are nu cap strașnic! Multă vreme n-a izbutit să capete o slujbă. Și ce credeți c-a făcut? A scris o scrisoare de-a dreptul unui ministru. Și încă ce scrisoare! În stilul lui Quintilian. Să vedeți numai cum a început-o: « Prea onorate domn... » Și dă-i, și dă-i, și dă-i. Și i-a îndrugat așa, de toate, vreo opt pagini. Cum a citit ministrul scrisoarea, a spus: « Mulțumesc, mulțumesc. Văd că ai mulți dușmani. De acuma încolo ai să fii șef de secție ». Și din conștient, l-a făcut de-a dreptul șef de secție.

UN DOMN CU DUHUL BLÎNDEȚII (cître altul flegmatic din fire) Dracu' știe pe cine să mai crezi! Ba c-a stat la închisoare, ba că s-a urcat într-un turn, ba că l-au dat afară din slujbă, ba că cineva i-a dat altă slujbă...

DOMNUL CU FIREA FLEGMATICĂ Păi toate acestea sînt improvizatii.

DOMNUL CU DUHUL BLÎNDEȚII Cum adică improvizatii?

DOMNUL CU FIREA FLEGMATICĂ Uite așa. Cu două minute înainte, nu știu nici ei ce au să spună. Și iată, fără știrea lor se trezesc deodată că limba le trîntește o noutate, iar ei se bucură și se întorc acasă veseli, parc-ar fi mîncat pe săturate. Pînă a doua zi uită, chiar ei ce-au născocit, li se pare c-ar fi auzit-o de la altcineva și o răspîndesc în oraș, s-o afle toată lumea.

DOMNUL CU DUHUL BLÎNDEȚII Urît lucru să minți și să nu-ți dai seama că minți.

DOMNUL CU FIREA FLEGMATICĂ Sînt pe lumea asta și oameni care își dau seama. Unii simt că mint, dar consideră că e un lucru necesar în orice conversație: « Minciuna înveselește vorba, ca florile, livada ».

O DOAMNĂ DIN LUMEA MIJLOCIE Rău și ironic trebuie să fie autorul ăsta. Drept să spun, n-aș vrea pentru nimica în lume, să dau ochii cu el, mi-ar găsi imediat vre-un cusur de care să ridă.

UN DOMN CU GREUTATE Nu știu ce fel de ființă e omul ăsta ! N-are nimic sfînt. Dacă azi spune de cutare consilier că nu-i bun, mîine te pomenești cu el spunînd că nu există dumnezeu. E doar un pas pînă acolo.

AL DOILEA DOMN Auzi ! Să-și bată joc în halul ăsta ! Cu rîsul nu-i de glumit. Distruge orice respect: După o asemenea reprezentare oricine mă poate pocni în cap pe stradă și să-mi spună: « Te-a făcut de rîs ! Doar ai acelaș rang cu ăla din piesă: pofțim o palmă ! » La urma urmei acolo o să ajungem.

AL TREILEA DOMN Nu-i de glumit. Spune lumea că-s fleacuri. O reprezentare de teatru și atît ». Dar nu-i adevărat ! Nu-s deloc fleacuri ! Pentru o treabă ca asta se trimite și-n Siberia. Ehei, dacă aveam eu putere, nu spunea autorul nici pis ! L-aș fi băgat la răcoare să nu mai vadă lumina zilei.

(apare un grup. Dumnezeu știe ce fel de caracter au, dar ca aspect sînt plini de distincție și îmbrăcați bine)

ÎNȚIUL INS Să rămînem mai bine aici, pînă se scurge lumea. Nu zău, ce a fost asta ? Atîta gălăgie și aplauze ? Parcă piesa ar fi cine-știe-ce ! Un fleac de comedioară, o piesuliță de teatru lipsită de orice conținut, să facă atîta zarvă, lumea să urle și să cheme pe autor la rampă ! Ce însemnează asta ?

AL DOILEA INS Totuși, orice ai spune, piesa ne-a dispus și ne-a distrat.

ÎNȚIUL INS Asta da, nici eu n-am ce zice. De dispus ne-a dispus, cum te dispune de obicei orice fleac. Dar ce nevoie de atîtea țipete și de atîtea discuții ? Oamenii discută și aplaudă parc-ar fi cine știe ce lucru nemai-uzitat. Ce însemnează asta ? Aș înțelege dacă ar fi vorba de o cîntăreață, sau de o balerină ! Asta da, de acord. Te minunezi de arta ei, de mlădierea trupului de tehnică, de talentul ei înăscut. Dar aici ? Mulțimea urlă: autorul ! autorul ! Dar ce e în fond un scriitor ? Un ins care mai spune și el cîte un cuvînt de duh și copiază cîte ceva din natură. Și ce mare lucru face ? Ce efort grozav depune ? Îndrugă niște povești și nimic altceva.

AL DOILEA INS Așa e, desigur ! Nimic de seamă !

ÎNȚIUL INS Gîndește-te și dumneata. Să luăm un dansator. Oricum e vorba de o artă. Oricît te-ai căzni dumneata, nu ești în stare să faci ce face el. Să zicem, de pildă, că mi-ar veni și mie gustul să dansez. Pot ? Nu ! Nu de alta, dar nu m-ascultă picioarele. Sau să fac un entrechat¹ ? N-am să ți-l pot face pentru nimic în lume. Dar ca să fii scriitor nu e nevoie să înveți să scrii. Nu știu cine-i autorul, dar mi s-a spus că ar fi cu desăvîrșire agramat și ignorant. Mi se pare chiar că a fost dat afară de nu știu unde.

AL DOILEA INS Ceva tot trebuie să știe el, fiindcă fără asta n-ar fi putut să scrie piesa.

ÎNȚIUL INS Ba s-avem iertare ! Ce să știe ? Ai auzit dealtfel și dumneata ce-nseamnă un literat : o nulitate. Toată lumea e de aceeași părere. Au încercat unii să le găsească scriitorilor o utilitate, dar s-au lăsat păgubași. Gîndește-te și dumneata : Ce scriu ei ? Numai fleacuri și povești. Și eu aș putea dacă aș vrea. Și dumneata, și dumnealui și orișicare . . .

AL DOILEA INS Ba bine că nu ! De ce n-am putea scrie și noi ! Să ai numai un pic de minte în cap și poți să scrii.

ÎNȚIUL INS Da' ce nevoie ai de minte ? N-ai nici o nevoie de minte. Toate astea-s povești. A, dacă era cine știe ce știință, pe care trebuie mai întîi s-o înveți, sau vreun meșteșug pe care nu-l stăpînești ! Dar așa . . . Ce-i aia să scrii ? Știe s-o facă orice mujic, Nu-i zi să nu vezi pe uliță întîmplări ciudate. N-ai decît să te așezi la fereastră și să notezi tot ce se petrece pe uliță. Și gata !

AL TREILEA INS Adevărat ! Cînd stai să te gîndești cu ce fleacuri își pierd oamenii timpul !

ÎNȚIUL INS Bine spui ! Pierdere de timp și nimic altceva. Basmе ! Fleacuri ! Ar trebui să li se interzică scriitorilor tocul și cerneala. Lumea a plecat. Hai să mergem și noi. Ce gălăgie, ce urlate, ce laude, cînd toată treaba e o aiureală ! Numai povești și fleacuri !

(toți pleacă. Lumea se tot rărește. Mai vin în fugă cîțiva din cei rămași în urmă)

UN CINOVNIC BLAJIN Toate bune. Dar ce l-ar fi costat pe autor să pună în piesa lui măcar un singur om cinstit ? Toți sînt niște potlogari.

UN OM DIN MULȚIME Ascultă. Așteaptă-mă la colțul străzii. Trec să-mi iau mînușile.

UNUL DINTRE DOMNI *(uitîndu-se la ceas)* E aproape unu. Niciodată n-am ieșit așa de tîrziu de la teatru. *(pleacă)*

UN CINOVNIC RĂMAS ÎN URMĂ Mi-am pierdut timpul degeaba. Nu, nu mă mai duc niciodată la teatru !
(pleacă și el)

(Foaierul se goleşte tot mai mult)

AUTORUL PIESEI (apărînd) Am auzit chiar mai mult decît mă aşteptam. Ce năvală de vorbe pestrițe ! Fericit e autorul comic care s-a născut într-o națiune a cărei societate nu s-a contopit încă într-o singură masă imobilă asemeni unei ape stătătoare, a cărei societate nu s-a învăluit încă în scoarța prejudecăților învechite, care cuprind gîndul tuturor într-o singură formă și măsură, în care nu-i om care să nu-și aibă părerea lui și fiecare își făurește singur propriul său caracter ! Și cită varietate în aceste păreri și cit de tare strălucește în toate, mintea aceasta rusească, dîrză și limpede ! Și în aspirațiile pline de noblețe ale aceluși bărbat de stat, și în abnegația funcționarului care s-a dat la fund într-un colț pierdut de țară și în duioșia delicată și plină de mărinimie a sufletului femeii și în priceperea cunoscătorilor și în instinctul simplu dar just al poporului. Cît de multe lucruri pe care trebuie să le știe un autor comic, nu se află pînă și, în părerile cele mai puțin binevoitoare ale spectatorilor ! Ce lecție vie ! Sînt cum nu se poate mai mulțumit. Dar de ce simt că mă copleșește o tristețe ? Curios ! Îmi pare rău că nimeni n-a băgat în seamă personajul cinstit al piesei. Da. Piesa are și un personaj cinstit și nobil, care și-a jucat rolul tot timpul cît s-a desfășurat acțiunea. Personajul acesta nobil și cinstit, a fost rîsul. Nobil, pentru că s-a hotărît să apară, cu toate că a dat prilejul ca să i se poată reproșa autorului comic, în mod jignitor că e egoist și rece, făcînd chiar pe unii să pună la îndoială sentimentele lui frumoase. Rîsului nu i-a luat nimeni apărarea. Sînt un autor comic. Și pentru că am slujit cinstit rîsul, nu-mi rămîne decît să-i fiu tot eu și apărătorul. Nu. Rîsul este mai adînc și mai plin de semnificație decît îl consideră oamenii. Nu e vorba de rîsul stîrnit de o enervare trecătoare, sau de rîsul plin de venin al unora, și nici de rîsul acela superficial care slujește ca distracție deșartă, ci de rîsul care izvorăște din firea generoasă a omului, fiindcă izvorul care se află în străfundul acestei firi nu seacă niciodată ! De rîsul care străbate adînc și care scoate la iveală tot ce ar fi trecut altfel nebăgat în seamă, de rîsul fără causticitatea căruia, micimea și deșertăciunea vieții nu l-ar fi speriat așa de tare pe om ! Fără el, atîtea lucruri nebăgate în seamă și disprețuite, pe lingă care omul trece nepăsător în fiecare zi, un i-ar apărea în față luînd forme grotești și caricaturale — iar omul n-ar

striga, cutremurîndu-se: « Este oare cu putință să existe asemenea oameni ? » Deși știe bine că sînt oameni încă și mai răi. Nu ! Sînt nedrepti aceia care spun că rîsul supără. Nu supără decît cea ce este întunecat. Dar rîsul este luminos ! Multe lucruri l-ar scoate din sărite pe om, dacă ar fi arătate în goliciunea lor. Dar luminate de puterea rîsului ele sînt tolerate. Chiar și cel care ar dori să se răzbune împotriva unui dușman, îi iartă pe jumătate păcatele cînd îl vede luat în batjocură pentru pornirile lui josnice. N-au dreptate cei care spun că rîsul nu are nici o înrăurire asupra acelora împotriva cărora este îndreptat, și că pungașul este gata, cel dintîi, să ridă de pungașul arătat pe scenă. El își dă seama că tipul lui a rămas de neșters în mintea spectatorului și că ajunge o singură acțiune josnică din partea lui, ca să-i rămîină pentru totdeauna porecla personajului din piesă. Pentru că și cel care nu se teme de nimic pe lume, de batjocură tot se teme. ! Da ! Rîsul luminos și plin de bunătate nu-i este îngăduit decît omului cu suflet adevărat bun. « Tot ec-i caraghios este josnic », spune lumea. Numai ceea ce-i rostit cu glasul grav și solemn i se pare înălțător. Doamne Dumnezeule ! Cîți inși nu întilnești în fiecare zi, pentru care nimic nu-i înălțător ! Tot ce e creat de inspirație este pentru ei fleac și povește. Pentru ei operele lui Shakespeare sînt tot povești, după cum povești sînt și cele mai sfinte înclinații ale sufletului omenesc. Nu amorul propriu meschin, jignit, de scriitor mă împinge să spun asta, și nici faptul că despre creațiile mele se spune că sînt « născociri slabe și necoapte ». Nu ! Îmi vād singur cusururile și-mi dau seama că merit muștrările. Inima nu-mi poate rămîne însă nepăsătoare cînd cele mai desăvîrșite creații ale gîndirii au fost numite fleacuri și povești, cînd toate personalitățile și toți titanii lumii sînt socotiți drept autori de fleacuri și povești. Mă doare sufletul văzînd mulțimea de morți și de iresponsabili care se învîrtesc în vîltoarea vieții, îngrozindu-mă prin uscăciunea lor sufletească și prin golul sterp al inimilor ! Mă doare în suflet că nu deslușesc pe fețele lor nesimțitoare măcar o umbră de tresărire, cînd în aceleași împrejurări un suflet adînc generos ar fi vărsat lacrimi. Nu știu cum de nu li s-a înțepenit limba rostînd într-una veșnicul lor cuvînt: « povești » ! Auzi, povești ! . . . Au trecut veacuri. Cîte cetăți și popoare n-au fost măturate de pe suprafața pămîntului și au dispărut cu tot ce aveau, ca fumul, în timp ce poveștile se spun pînă-n ziua de azi fiind ascultate de regi înțelepți, de conducători plini de seriozitate, de bătrîni venerabili, ca și de tineri plini de aspi-

rații înălțătoare. « Povești »... Balcoanele și parterele teatrelor gem de lume: toată sala se cutremură de jos și pînă sus, preschimbată fulgerător într-un singur om și un sentiment, toți s-au întilnit ca niște frați într-o singură pornire sufletească și fac să răsune un imn de recunoștință, exprimat prin aplauze unanime pentru acela care nu mai este pe lume încă de acum cinci sute de ani. Tresar oare acolo, în mormînt, oasele lui putrede? Le simte oare, sufletul lui, care a îndurat nenorocirile aspre ale vieții? Povești! Iată însă că prin rîndurile mulțimii zguduite, s-a ivit un om zdrobit de durere și de povara de nesuferit a vieții, gata în deznădejdea lui să-și ridice viața. Și deodată încep să-i curgă din ochi lacrimi înviorătoare și pleacă împăcat cu viața, rugînd cerul să-i hărăzească orice durere și suferință, numai să trăiască și să poată vărsa din nou lacrimi la auzul unor asemenea povești. Povești!... Dar lumea ar adormi fără asemenea povești, viața ar seca și sufletele s-ar acoperi de zgură și mucegai!

... Să pornim cu mai mult curaj la drum. Sufletul nu trebuie să se rușineze de felul în care este judecat, ci să primească cu recunoștință să i se arate cusururile și nu trebuie să se întunece nici atunci cînd nu i se recunosc pornirile înalte sau dragostea lui sfîntă față de omenire. Lumea este asemenea unei învolburări de ape, în care vecinic se învîlmășesc părerile și vorbele. Timpul însă, le macină, pe toate. Adevărurile mincinoase se cojesc și cad, pe cînd cele veșnice rămîn ca grăuntele cel tare. Cele socotite drept goale, pot să-și arate cu timpul miezul lor aspru. În adîncul unui ris lucid se pot zări flăcările fierbinți ale unei iubiri puternice și veșnice! Și pe urmă, mai știi! Poate că în temelii acelorași legi se va descoperi mai tîrziu pricina care îl face pe omul mîndru și puternic să devină la nenorocire slab și neputincios, iar pe cel slab — cînd îl năpădesc nenorocirile — să crească ca un gigant. În virtutea acelorași legi, se pare că cine plînge din adîncul sufletului, tot acela ride cu mai multă poftă decît ceilalți.

Corespondența lui Gogol reflectă poate tot atît de sugestiv ca și operele sale, patriotismul lui înflăcărat, înverșunarea lui amară împotriva corupției, a imposturii, a servilismului, într-un cuvînt a imoralității, care se instalase în viața publică a Rusiei țariste.

Reproducem cîteva scrisori — adresate unor oameni de cultură ai vremii ca V.A. Jucovschi, M.P. Pogodin sau A.P. Platnev — care prin conținutul — lor contribuie la definirea profilului moral al marelui scriitor rus.

« Pe scenă sînt reprezentați niște pungași, și toată lumea strigă, plină de minie: « De ce să vedem la teatru pungași? ». N-ar fi nimic dacă ar protesta numai pungașii, dar li se alătură unii pe care nu-i știam să fie pungași! Această profundă iritabilitate mă doare, pentru că ea reprezintă măsura unei ignoranțe adînci, încăpățînate, răspîndită în clasele societății noastre. Susceptibilă, capitala se simte jignită de această satirizare a moravurilor a șase funcționari provinciali. Ce-ar fi zis capitala dacă propriile ei moravuri ar fi fost

cîtusi de puțin schițate pe scenă? Nu sînt întristat de furia declanșată în clipa de față împotriva piesei mele¹; numai viitorul mă neliniștește. Provincia a început să se estompeze în memoria mea, să dispară... dar viața petersburgheză se înalță în fața ochilor mei în toate culorile ei vii și se imprimă puternic în sufletul meu. Dacă

¹ Este vorba de « Revizorul » reprezentat pentru prima oară la St. Petersburg, la 19 aprilie 1836.

i-aș descrie cele mai neînsemnate trăsături, ce ar mai vocifera compatrioții mei! Ceea ce ar fi stîrnit rîsul și interesul unor oameni evoluți, îi face pe ignoranți să turbeze, iar ignoranți sînt peste tot.

După ei, să-i spui unuia pungaș că e pungaș, înseamnă să subminezi tot aparatul de stat; să descrii o trăsătură vie și adevărată de caracter, înseamnă să stigmatizezi o întreagă clasă socială și să ridici împotriva ei pe toți subordonații săi. Gîndește-te la soarta unui biet autor, care-și înbește cu pasiune patria și compatrioții: spune-i că există totuși un mic cerc care-l înțelege și-l vede cu alți ochi. Crezi că asta-l va consola?

N. V. GOGOL (Scrisoarea către M. P. Pogodin, St. Petersburg 15 mai 1836)

* * *

« N-am crezut că am să ajung niciodată un scriitor satiric și că am să-mi distrez cititorii. Este adevărat că încă din școală simțeam, în unele momente un fel de înclinație pentru veselie și îmi stîcnam colegii cu glume uneori inoportune. Dar erau accese trecătoare, temperamentul meu înclinînd mai mult spre melancolie și meditație. Boala, ipohondria aveau să accentueze mai tirziu această înclinație. Ipohondria a fost cauza veseliei care s-a manifestat în primele mele lucrări. Pentru a mă distra, născoceam la împlinire fără nici un plan sau scop, eroi pe care-i puneam în tot felul de situații comice. . . Iată originea navelor mele. Pasiunea, pe care o aveam, din cea mai fragedă copilărie, de a observa omul, mi-a permis să dau acestor personaje a onumită naturală, ele ajungînd să fie considerate copii fideli ale realității. Și încă ceva, la început rîsul meu a fost binevoitor. . . M-am avut intenția să-mi bat joc de oameni în vederea unui anumit scop. De aceea m-a uimit că oamenii din anumite clase sociale s-au considerat jigniți și chiar s-au supărat. M-am gîndit că dacă puterea rîsului este atît de mare încît este temută, nu trebuie să o cheltuim în zadar.

« Am vrut atunci să adun la un loc tot ce este urît și rău în viață, și să lovesc în ele cu satira mea. Așa s-a născut « Revizorul ». Această comedie a fost prima mea lucrare scrisă cu scopul de a exercita o influență bună asupra societății. Dar n-am reușit, « Revizorul » i s-a atribuit intenția de a satiriza ordinea legală, acțiunile și instituțiile guvernamentale, în timp ce eu n-am avut alt gînd decît să ironizez pe cei care se îndepărtează cu dela sine putere de ordinea legală.

(Scrisoare către V. A. Jucouschi, Napole 29 decembrie 1847)

* * *

« Vă scriu, într-un moment de derută pe care-l străbat și fizic și spiritualcește. Aș fi dorit foarte mult să plec la Petersburg. Știu că trebuie și totuși nu pot s-o fac. Niciodată boala nu m-a lovit într-un moment mai nepotrivit; crizele mele au luat o formă ciudată . . . dar să le lăsăm în pace. Pentru că nu despre boala mea vreau să vă vorbesc, ci despre cenzură. Am primit o lovitură cu totul neașteptată. Manuscrisul meu a fost interzis în întregime.¹

¹ « Suflete moarte »

« Am început prin a-i trimite lucrarea cenzorului Sneghîrev, care este ceva mai inteligent decît ceilalți și i-am cerut să-mi spună deschis dacă găsește vreun pasaj care i se pare dubios, ca să pot trimite imediat manuscrisul la Petersburg. Sneghîrev m-a anunțat solemn după două zile că, lucrarea este bine intenționată, atît prin finalitatea ei, cît și prin impresia pe care o produce asupra cititorului. Și adaugă că în afara unui loc neînsemnat unde trebuie schimbate două-trei nume (ceea ce am făcut - bucuros imediat) nu are nimic care să poată displace chiar unei cenzuri foarte severe. Acest lucru l-a repetat și în fața altor persoane. . .

« Dar iată că cineva l-a influențat pe Sneghîrev și am aflat că ulterior a prezentat manuscrisul meu în fața comisiei, care l-a primit ca și cum ar fi fost edificată dinainte, pretîndu-se totuși la această comedie; pentru că toate acuzațiile, fără nici o excepție, nu constituie decît o ridicolă înscenare. Imediat ce președintele Golobvastov a auzit titlul « Suflete moarte » a strigat cu o voce de stentor antic: « Nu, asta n-am s-o permit niciodată! Sufletul este nemuritor și nu poate să existe un suflet mort; autorul se revoltă prin urmare, împotriva nemuririi sufletului! »

« Cu mare greutate a priceput în cele din urmă inteligentul președinte, că este vorba de sufletele din registrele fiscale. Și cînd a înțeles aceasta și odată cu el au înțeles și ceilalți cenzori, a fost un dezastru. « Nu! » — a strigat președintele și odată cu el jumătate din cenzori — « cu atît mai mult nu putem permite chiar . . . dacă manuscrisul întreg nu ar avea decît aceste două cuvinte: revijskaiadușa² Nu-l putem aproba, ar însemna să ne ridicăm împotriva dijmii! » Sneghîrev a înțeles în cele din urmă că se mersese prea departe. I-a asigurat pe cenzori că a citit manuscrisul, că nu a înțeles nici o aluzie la problema dijmii, nici măcar vre-o maliție la adresa dijmașilor ca în alte nuvele. Era vorba de cu totul altceva și anume de reacția comică a vînzătorilor, de mașinațiile cumpărătorului și toată zăpăceala pe care o provoacă aceste tranzacții ciudate. Opera prezenta o serie de caractere, viața internă a Rusiei și a unora dintre cetățenii ei, era o suită de imagini cît se poate de inofensive. Dar intervenția lui Sneghîrev n-a ajutat la nimic.

« Fapta lui Cicikov, au strigat toți, constituie o crimă » — « Dar trebuie să vă spun că autorul nu-l scuza deloc! — remarcă cenzorul meu. Nu-l scuza, dar crează un protoiip de la care alții vor lua exemplu și vor cumpăra suflete moarte! »

« Acestea au fost argumentele unor cenzori asiatici, bătrîni sedentari și de prea multă vreme în serviciul statului. Iată acum declarațiile cenzorilor « europeni », oameni tineri, proaspăt întorși din străinătate.

« Orice s-ar spune, prețul pe care-l dă Cicikov (cel care a spus asta a fost Krilov, unul din cenzori), două ruble jumătate pentru un suflet, e revoltător. Demnitatea umană se indignează în fața

² Suflet trecut în foile de recensămînt.

unei asemenea purtări. Desigur, nu este decît o sumă plătită pentru un nume scris pe o foaie de hîrtie, dar acest nume constituie un suflet, un suflet omenesc. El a trăit, deci el există. Un astfel de lucru nu e permis nicăieri, nici în Franța și nici în Anglia. Nici un străin nu va mai veni la noi în Rusia.

« Acestea au fost punctele cele mai importante pe care s-au bazat pentru a interzice publicarea manuscrisului. Nu vă mai vorbesc de alte mici remarcî cam de genul ăsta: se spune, undeva, că un proprietar s-a ruinat la Moscova, pentru a împodobi o casă după gustul zilei.

« Dar împăratul își construiește și el un palat la Moscova — a strigat cenzorul Ketcneovski.

« Pe tema asta s-a angajat o discuție între cenzori, de-a dreptul unică în lume. Au formulat și alte observații pe care efectiv ar fi penibil să le reproduc. Pe scurt, manuscrisul meu este respins, deși comiteul n-a citit decît trei sau patru pasaje . . .

« V-am pus la curent în întreaga afacere. Este aproape de necrezut, mai mult, mi se pare chiar foarte suspectă! E imposibil să le atribui acestor oameni un asemenea grad de înpenie. Oricum, cenzorii nu pot fi chiar așa de stupizi! Mă întreb dacă nu se urzește ceva împotriva mea. De altfel tot ceea ce se împlinște cu mine este foarte grav. Toate înscenările și intrigile lor îmi fac rău.

Dumneavoastră știți că situația mea materială, existența mea întreagă depindeau de această lucrare. Povestea asta va avea ca urmare faptul că mi se va smulge ultima bucățică de pîine, cîștigată în șapte ani de sacrificii, de izolare față de lume, și de toate bucuriile ei. Nu mai pot face nimic pentru a-mi asigura existența. Starea mea proastă și condiția mea de bolnav, îmi răpesc orice posibilitate de a continua opera începută . . .

Sînteți dator să acționați energic și să trimiteți manuscrisul țarului. În acest sens îi scriu și Alexandrei Ossipovna Smirnova, rugînd-o să intervie prin intermediul marilor ducese, sau pe orice altă cale. Manuscrisul meu se găsește la prințul Odoewski. Citiți-l trei sau patru cel mult, pentru că nu trebuie făcută multă vîlvă în jurul acestei probleme. Numai cei care mă iubesc cu adevărat trebuie să-l cunoască. Mă bazez pe prietenia dvs., pe sufletul dvs. și prin urmare socotesc inutil să vă scriu mai mult.

(N. V. GOGOL către A. P. Pletnev, Moscova, 7 ianuarie 1842)

* * *

« S-a vorbit mult de mine, opera mea a fost mult studiată și analizată, dar nimeni nu a descoperit adevărata esență a ființei mele. Numai Pușchin a înțeles-o.

« El îmi spunea mereu că nici un scriitor nu avusese încă darul de a înfățișa într-o lumină atît de reală, banalitatea vieții. Nimeni nu reușise să descrie cu atîta forță trivialitatea, astfel încît să releve amănunte care în mod obișnuit sînt trecute cu vederea. Aceasta este principala virtute a talentului meu, virtute care îmi este proprie

și care, practic, nu poate fi găsită la nici un alt scriitor. Această facultate a devenit apoi din ce în ce mai puternică, imbinîndu-se cu frămîntările mele sufletești. . . Dar pe atunci n-aș fi putut-o destăinui nici măcar lui Pușchin ».

* * *

... Este destul să-ți spun că atunci cînd am început să-i citesc primele capitole din « Suflete moarte » în vechea lor formă, Pușchin care rîdea întotdeauna în timoul lecturilor mele (îi plăcea să rîdă) a încruntat din sprîncene, a devenit grav și în cele din urmă s-a posomorît. Și cînd am terminat lectura, a spus cu amărăciune: « Doamne! Cît de tristă este Rusia noastră! ».

(N. V. GOGOL scrisori către diferite persoane)

* * *

« . . . Arta nu înseamnă distrugere. Ea trebuie să conțină germeni constructivi și nu distructivi. Lucrul e cunoscut dealtfel, încă din epocile barbare, cînd se înălțau cetăți în sunetul lirei lui Orfeu. Cu toată concepția confuză, încă nedefinită, pe care o are societatea despre artă, se spune că « Arta, presupune „împăcarea cu viața” ». Într-adevăr, orice creație de artă pură, conține un element odihnitor, senin. În clipele dedicate lecturii sufletul se înalță, atingînd o stare de plenitudine armonioasă, de satisfacție: nu-și mai găsește loc nici o altă dorință, nici o altă voință, orice impuls de ură față de aproapele nostru dispăre, inima se umple de o dragoste și de o îngăduință nesfîrșită. Dacă opera unui poet nu posedă această calitate, ea va rămîne doar un elan nobil și înflăcărât, rodul unei trecătoare stări de spirit a autorului. Va rămîne fără îndoială un fenomen remarcabil, dar nu va putea fi numită operă de artă. Pentru că în realitate, Arta este împăcarea cu Viața. »

« Arta este realizarea Armoniei și a Ordinei în suflet și nu un imbold spre confuzie și dezechilibru. Arta trebuie să ne reprezinte în așa fel oamenii încît fiecare dintre noi să-i simtă că sînt fii vii, plămădite și create din aceeași carne ca și noi. Ea trebuie să pună în evidență calitățile, facultățile esențiale ale poporului nostru, fără a le exclude nici pe acelea care nu se pot dezvolta în voie. Dacă aceste calități rămîn pentru mulți dintre noi acoperite de văluri, nu pot fi deajuns de prețuite, în așa fel ca omul să le poată recunoaște și să ardă de dorul de a evolua, de a cultiva și perfecționa în ființa lui acele facultăți, pe care le-a neglijat și le-a uitat. Arta trebuie să ne determine să cunoaștem toate defectele și slăbiciunile poporului nostru, sub o formă care ne îngăduie fiecăruia dintre noi să le regăsim mai înții în noi înșine și să medităm la mijloacele necesare pentru a ne elibera de tot ceea ce împieteză asupra nobleții naturii noastre. Numai atunci, și numai dacă ne vom consacra acestei acțiuni înalte, Arta își va îndeplini misiunea sa generatoare de ordine și de armonie în societate. . . ! »

(N. V. GOGOL Scrisoare către V. A. Jukovschi, Napoli 29 decembrie 1847)

În numărul 133 din 5 decembrie 1876, al „Revistei teatrale” a apărut o cronică dramatică a lui Mihail Eminescu despre „Revizorul” lui Gogol, o reproducem mai jos:

Gogol e după unii cel mai original, după alții cel mai bun autor rusesc. Lucrul stă însă astfel: el s-a-nrădăcinat în întreaga viață reală a poporului rusesc; tipurile sale sînt copiate după natură, sînt oameni aieva, precum îi găsești în tirgușoarele pierdute în mijlocul stepelor cazăcești.

Toate popoarele au asemenea scriitori, deși nu toți au compus cîte-o piesă de teatru. La germani Fritz Reuter, la americani Bret Harte, la unguri Petöfi, la români pentru țăranul din Moldova Creangă, pentru Crișeni Slavici, pentru spiritul și viața tirgoveșilor întru citva Anton Pann.

Scrierile unor asemenea sînt greu, adesea cu neputință de tradus, de aceea va fi ușor de-a vedea că localizarea piesei de către avocatul din București Dl. P. Grădișteanu, făcută după o traducere, căci numitul domn nu știe rusește, nu va avea o valoare tocmai însemnată.

Se-nțelegecum că prin caracterizarea de mai sus am voit să arătăm genul scrierii lui Gogol, nu să-l comparăm pe el cu alți autori de același gen, decît care cel rus poate fi mai însemnat.

Piesa aceasta este, după cum ușor se poate prevedea mai mult epică decît dramatică, căci toți scriitorii populari sînt mai mult epici, de la Homer începînd și pînă la Fritz Reuter. Nu este vorba de lupte sufletești deosebite, de încurcături dramatice, precum le leagă și desleagă autorii francezi, nu de un plan, care să-ți fie încordat interesul pînă la fine. Ca toți scriitorii care nu se silesc să ne spună ceva, pentru a ne procura petrecere, ci care au de spus ceva adevărat, fie chiar un trist adevăr, Gogol nu vinează nicăieri efectul, pentru că el n-a scris pentru tantieme, nici pentru succes, ci pentru că i-a plăcut lui să scrie, cum simțea și vedea lucrurile, fără a se preocupa mult de regulile lui Aristotel. Și după a noastră părere bine a făcut.

Interesul febril, pe care ni-l insuflă comediile franțuzești moderne, în care planul piesei se întemeiază sau pe adulterii sau pe încercări de adulter, făcînd din păcatele femeilor și bărbaților picanterii dramatice, pipărate cu expresii lunecoase și situații și mai lunecoase: toate acestea Gogol nu le cunoaștei

Ai într-o răsadniță deosebite semințe, cade o ploaie și toate răsar în plină lumină, fiecare în felul ei. Ai și aici o răsadniță de oraș provincial, în care toți dormitează în păcate moștenite, fără ca lumea să se preocupe mult de ei . . . cînd, iată

că apare un revizor și toate aceste plante s-arată pline, greoaie de-a-dreptul pe scenă și cunoști că nu-i între ei nici o imitație în carton, nici un caracter afectat — răutatea și înjosirea ome-nescă s-arată așa cum sînt, și rîdem de ele. Rîdem și . . . după opinia unora, adevărata comedie trebuie să te facă melancolic . . . ne întristăm. Acesta este efectul piesei lui Gogol ca și acela al adevărului și naturii. Natura și adevărul sînt serioase. Ori-cît de ridicule ni s-ar părea în costumul lui Momus, mizeria, nimicnicia caracterelor oenești și înjosirea lor pot produce veselie, dar acesta va fi însoțită de o tristă rezonanță ca ariile de dans ale compozitorilor germani. De aceea s-a și observat, că umoriștii cei mai veseli în scrieri, actorii cei mai comici pe scenă, sînt între cei patru pereți ai lor triști și și ipocondrici. Gogol însuși cel mai glumeț scriitor al rușilor, a avut în suflute un fond de nepătrunsă melancolie, care a fost în stare să-i nimicească spiritul sub greutatea ei.

Pentru a descrie caracterele oamenilor, autorul caută un pretext, adesea destul de ingenios. În romanul « Sufletele moarte » un cavalier de industrie își face următorul calcul:

« Guvernul rus vrea să răscumpere pe robi, dar catagrafia « locuitorilor » se face numai din cinci în iinci ani, prin urmare toți robii ciți mor pînă la facerea unei noi catagrafii, sînt trecuți în registre ca fiind în viață. Cumpărînd sufletele moarte, voi putea să le vînd guvernului cu prețuri scăzute, dar fiindcă pe mine nu mă vor costa mai nimica, am totuși perspectiva de a face avere. »

Astfel el colindă toată Rusia și trece drept un emisar secret, și mai misterios încă prin împrejurarea că se ocupă cu cumpărarea de oameni « morți ». Trezite prin arătarea misteriosului străin, caracterele dintr-un oraș de provincie se desfășoară împrejurul-i cu o varietate rară, iar sfîrșitul? . . . Necunoscutu călător redispăre în întunericul din care ieșise, și lumea în urmă-i rămîne cum a fost înaintea venirii lui. Tot astfel și-aici.

Trezite din apatie prin vestea că sosește un revizor general, caracterele unei mici reședințe de subprefectură s-arată deodată în toată înjosirea lor, pînă ce străinul, care a jucat rolul de revizor, merge în lumea lui, și-i lasă pe toți cum i-a găsit. Piesa e de școală veche și bună, iar alegerea Direcției merită în această privire toată lauda.

Jocul actorilor a fost asemenea foarte îngrijit. Dl. Bălănescu mai cu seamă a jucat de minune — însă peste tot, reprezentarea a fost una din cele mai succese și nici putea fi altfel.

Parcă actorul nu simte cînd are să-nfățișeze caractere adevărate și cînd imagine? Într-un caracter adevărat el e ca acasă. Judecătorul de pace, căpitanul de dorobanți, subcasierul și mai presus de toate subprefectul Zorchidescu, sînt oameni aieva luați de pe uliță și puși pe scenă; tot așa Mache Morcoveanu, tipul mazilului sărăcit. De prisos ni se pare Sache Sorcoveanu (gîngavul), căci defectele naturale sînt obiecte ale comicei de rînd, nici de cum a comediei de caractere; apoi Tercilian, în care asemenea numai, pronunția transilvăneană e comică. Dar aceste din urmă două persoane par a fi produsele fanteziei, cam problematice de felul ei, a d-lui Petre Grădișteanu, și nu le vom pune în seama autorului. A face din pronunția provincială a unui popor un element de plăcută naivitate, e permis, pentru ca persoana care vorbește astfel, nu devine simpatică, dar a face ridicolă o pronunție în lăuntru unui ș-aceluiș popor, este procedura unui om care caută efect cu orice preț.

Ca toți scriitorii mizantropi, Gogol e sceptic, el nu crede în virtuți omenești. El zice în gînd ca scriitorul de aforisme

Lichtenberg: «Dacă s-ar ști adevăratele motive ale faptelor mair omenești, cît de puține din ele s-ar vedea mari» De aceea nici virtutea femeiască n-are un rol mai însemnat, în piesă decît «detoria națională» a d-lui Tercilian, care-n fond consistă în desfacere de scrisori și sustragere de gropuri. Partea bună a lui Gogol e că relele aplecări, spre a nu le numi altfel, sînt arătate în deplina lor înjosire, fără farmecul frazei, care să le facă picante. Cucoana subprefectului e deci un tip de femeie, cum din nenorocire se vor fi găcind multe, iar interpretarea lui de către D-na Sarandă a fost netăgăduit bună, deși jocul dumisale a fost citeodată prea accentuat.

Cu multă părere de rău am observat însă, că publicul nostru nu prețuiește îndestul silințele în adevăr vrednice de laudă pe care și le dă Direcția, atît în privirea repertoriului, prezentîndu-ne piese mai alese decît în alți ani, cît și în privirea comodităților materiale. Sala bine iluminată și încălzită, orchestra compusă din profesori dela conservator, piesele studiate relativ bine, costumele îngrijite, și cu toate acestea privitori pușini. Această anomalie ar merita o critică îndestul de aspră, dacă . . . dacă ne-am fi făcut vreo dată iluzii prea mari asupra gusturilor, care domnesc la noi.